

Elli Niinimäki

KIURUVEDEN KIRJASTOLAITOKSEN VAIHEET

Vuodet 1862–2011

KIURUVEDEN KIRJASTOLAITOKSEN VAIHEET

Vuodet 1862–2011

Elli Niinimäki
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Elli Niinimäki

Opinnäytetyön nimi: Kiuruveden kirjastolaitoksen vaiheet: Vuodet 1862–2011

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 50 + 6 liitesivua

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada aikaan historia, joka kuvaa koko Kiuruveden kirjastolaitoksen vaiheet aikavälillä 1862–2011. Opinnäytetyö sai alkunsa keväällä 2011, jolloin Kiuruveden kaupunginkirjasto haki kirjaston historialle kirjoittajaa 150-vuotisjuhlavuotta varten. Työn toimeksiantaja oli Kiuruveden kaupunginkirjasto. Kirjaston historiasta ei ole aiemmin kirjoitettu historiaa, mutta Viljo Huttusen kokoama katselmus kirjastosta 125 vuoden ajalta löytyy vuodelta 1987.

Tutkimus on historiallis-kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa on käytetty lisänä kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusotetta koottaessa erilaisista luvuista muun muassa kuvioita. Tarkoituksena oli kartoittaa kirjaston synty ja kehitys sekä löytää tärkeimmät käännekohtat Kiuruveden kirjaston historiasta. Lähteinä ovat toimineet pääasiassa Kiuruveden kaupunginkirjaston arkiston pöytäkirjat, vuosikertomukset ja lehtiartikkelit sekä erilaiset teokset koskien Kiuruveden pitäjää ja Suomen yleisiä kirjastoja. Aineistoja on analysoitu lähdekriittisesti ja historiallista tekstianalyysia käyttäen.

Opinnäytetyön tuloksia pohjustavat tiivistelmät Suomen yleisistä kirjastoista ja Kiuruveden pitäjäästä aikavälillä 1862–2010. Näitä tietoja voi halutessaan verrata Kiuruveden kirjastolaitoksen vaiheisiin, sillä tapahtumat on jaettu samoihin aikaväleihin kuin kirjaston historia. Itse kirjaston historia on jaettu neljään osaan.

Kiuruvedelle perustettiin kirjasto vuoden 1862 kirkonkokouksen myötä. Kirjasto aloitti toimintansa siis seurakunnan kirjastona. Vilkkaana alkanut kirjastotoiminta tyrehtyi joksikin aikaa, kunnes kunnallislautakunta teki esityksen kantakirjaston perustamisesta vuonna 1937. Sodan jälkeen kirjasto saattoi viimein aloittaa toimintansa. Kiuruvedelle saatiin kirjastotalo vuonna 1969, ja kirjasto alkoi nostaa suosiotaan kuntalaisten keskuudessa. 1980-luku aloitti vaikeat ajat kirjastossa. Virkoja oli vaikea saada täytettyä, ja lama alkoi tehdä tuloaan. Kirjaston määrärahoja supistettiin niin, että lopulta aukioloaikoja jouduttiin supistamaan, kirjasto menetti harjoittelijakirjaston aseman, toinen kirjastoauto lakkautettiin ja lopulta kirjastonjohtaja erosi virastaan. Uutta kirjastotaloa alettiin suunnitella ja kirjasto liittyi Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakkoon 1990-luvulla. Kiuruvesi sai uuden kirjasto-kulttuuritalon ja kirjasto aloitti panostamisen verkkopalveluihin 2000-luvulla. Uuden kirjastojärjestelmän suunnittelu on edessäpäin.

Tutkimuksen tuloksena on saatu yleiskatsaus Kiuruveden kirjastolaitoksen vaiheista, joten tulevaisuudessa on mahdollisuus hyvin monenlaisiin lisätutkimuksiin aiheesta. Erilaisella tutkimusotteella ja erilaisia lähteitä käyttämällä mahdollisuudet ovat rajattomat. Uusia näkökulmia voisi löytää tekemällä haastatteluja ja hyödyntämällä esimerkiksi kaupungin ja seurakunnan arkistoja.

Asiasanat: tarinat, historiantutkimus, yleiset kirjastot, Kiuruvesi, Pohjois-Savo

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Elli Niinimäki

Title of thesis: Library history in Kiuruvesi: the years 1862–2011

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012 Number of pages: 50 + 6

The goal of this thesis was to produce a history which describes the overall library history in Kiuruvesi during the time period of 1862–2011. The thesis was started in spring 2011 when Kiuruvesi City Library was looking for a writer for the library history to celebrate its 150th anniversary. The commissioner of the thesis was Kiuruvesi City Library. There has not been made any printed history of the library before. Only a review of the library history written by Mr. Viljo Huttunen can be found from year 1987.

The research is historical-qualitative. Quantitative method was used in terms of making figures. The purpose of the study was to survey the birth and development of the library and to find the main turning points of the history. The primary sources were the Kiuruvesi City Library's archive's minutes, annual reports and newspaper articles. Some writings about the city of Kiuruvesi and Finnish public libraries were used as well. The analysis of the sources was made critically.

Before the actual library history in Kiuruvesi there is an abstract of Finnish public libraries and the city of Kiuruvesi between the years 1862–2010. The reader can compare the library history and background information because all the sections cover the same periods. The actual library history is in four sections.

The first library of Kiuruvesi was founded by the church in year 1862. The library activity was active in the beginning but it quickly dried up. The town of Kiuruvesi proposed founding a public library in Kiuruvesi in 1939. After the war the library was finally opened. The new library building was ready in year 1969 and that started a new era in the library's history: the library gained more popularity among Kiuruvesi dwellers. The difficulties started in the 1980's. The depression reached Finland and it was hard to fill the positions. The budget of the library was not sufficient for the long opening hours or for the second mobile library. Finally the library's executive director resigned. Designing the new library building started and the library of Kiuruvesi joined the library network of Rutakko in the 1990's. The new library building was finished in year 2008 and the library concentrated on online services. Their next task is to choose a new library system.

The result of the research is an overview of the library history in Kiuruvesi. There is a good chance to do more research on the subject in the future. Opportunities for the wider research are unlimited; one can use different research methods or choose more sources. Interviews and other archives might provide a new perspective for the future research.

Keywords: histories, historical research, public libraries, Kiuruvesi, North-Savo

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KIRJASTOHISTORIALLINEN OPINNÄYTETYÖ	8
2.1 Tutkimusprosessi.....	8
2.2 Tutkimusongelmat	9
2.3 Tutkimusmenetelmät ja lähdemateriaalit	9
3 SUOMEN YLEISET KIRJASTOT: 1862–2010	11
3.1 Pitäjänkirjastojen nousu: 1862–1899.....	11
3.2 Kansankirjastosta yleiseen kirjastoon: 1900–1969	12
3.3 Tietotekniikka tulee kirjastoon: 1970–1999.....	13
3.4 Talouskriisi näkyy kirjastoissa: 2000–2010.....	14
4 KIURUVESI PITÄJÄSTÄ KAUPUNGIKSI: 1862–2010	15
4.1 Kiuruvesi itsenäistyy: 1862–1899	15
4.2 Maatalouden nousukausi: 1900–1969	16
4.3 Luomu-Suomen pääkaupunki: 1970–1999.....	17
4.4 Uusi vuosituhat: 2000–2010	18
5 KIRJASTON SYNTYVAIHEET: 1862–1899.....	19
6 KIRJASTOTOIMEN VERKKAINEN KEHITTYMINEN: 1900–1969	21
6.1 Maailmansotien välinen aika.....	22
6.2 Aika maailmansotien jälkeen	23
7 UUSIA TUULIA JA TEKNIKKAA: 1970–1999	27
7.1 Kirjastoautoja ja tilanahtautta.....	27
7.2 Kulttuuritalon suunnittelua	29
7.3 Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakko	31
8 UUDEN VUOSITUHANNEN HAASTEET: 2000–2011.....	32
8.1 Rutakko 2000-luvun alussa	32
8.2 Kiuruveden kulttuuritalo	34
8.3 Kaupunginkirjaston toiminta uudella vuosituhanalla	35
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
10 POHDINTA	40
LÄHTEET.....	42
LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Kirjastohistoriallisen opinnäytetyöni aihe valikoitui keväällä 2011, jolloin Kiuruveden kaupunginkirjasto haki 150-vuotisjuhlavuottaan varten kirjaston historian kirjoittajaa. Viimeksi kirjaston historiasta on kirjoitettu Viljo Huttusen toimesta vuonna 1987, jolloin kirjasto täytti 125 vuotta. Tuolta juhlavuodelta ei jäänyt kuitenkaan merkityksellisempää tiivistelmää kirjaston vaiheista. Koska kirjaston vaiheista ei aiemmin ollut tehty painettua historiaa, aihe oli erittäin ajankohtainen ja hyödyllinen työn toimeksiantajalle. Aihe on myös koko kirjastoalaa ajatellen merkityksellinen, koska historian tuntemus auttaa meitä ymmärtämään paremmin tämän päivän ilmiöitä ja antaa mahdollisuuden suunnitella tulevaa historiasta oppimalla. Laajemmassa merkityksessä kirjastohistoria punoutuu aina koko ympäröivän yhteiskunnan vaiheisiin.

Tämän työn tarkasteluajanjakso on koko Kiuruveden kirjastolaitoksen historia eli vuodet aina vuodesta 1862 vuoteen 2011. Tarkoituksena ei ole yritys esittää tyhjentävää katselmusta, vaikka koko pitkä historia onkin tarkastelun alla, vaan antaa yleiskäsitys siitä, missä eri aikakausina on kuljettu. Aihetta on lähestytty kartoittamalla Kiuruveden kirjaston synty ja kehitys, joita on lähdetty laajentamaan etsimällä tärkeimpiä käännekohtia historiasta. Liitteestä 6 löytyy Kiuruveden kirjastolaitoksen historian tärkeimmistä tapahtumista tiivistelmä (Liite 6).

Vastauksia tutkimuskysymyksiin kirjaston historian synnystä ja tärkeimmistä käännekohdista on etsitty kaupunginkirjaston arkistomateriaaleista sekä erilaisista Kiuruveden pitäjää koskevista teoksista. Arkistomateriaali on koostunut pääasiassa pöytäkirjoista, vuosikertomuksista ja lehtiartikkeleista. Käytetty tutkimusmenetelmä opinnäytetyössäni on historiallis-kvalitatiivinen eli työ on laadullinen tutkimus. Kvantitatiivisia eli tilastollisia menetelmiä on käytetty kerätessä tilastollista aineistoa taulukoiden ja kuvioiden muodossa. Lähdemateriaalia on tutkittu lähdekriittisesti ja käytämällä historiallista analyysia eli tekstianalyysia kokonaiskuvan luomiseksi menneisyydestä.

Opinnäytetyössäni on pohjustettu itse Kiuruveden kirjaston historiaa tiivistämällä Suomen yleisten kirjastojen ja Kiuruveden pitäjän historia. Olen käyttänyt pitäjän historiassa, Suomen yleisten kirjastojen historiassa ja varsinaisessa Kiuruveden kirjaston historiassa samoja aikavälejä, jotta lukija saattaa palata tarkastamaan, mitä kussakin aihekokonaisuudessa on milläkin aikavälillä tapahtunut. Lukija voi mielenkiintonsa mukaan keskittyä tarkastelemaan, mitä esimerkiksi Suomen kir-

jastoissa, Kiuruvedellä ja Kiuruveden kirjastossa on tapahtunut viime vuosina. Kaikille paikkakuntalaisille kun, ulkopaikkakuntalaisista puhumattakaan, ei välttämättä ole selvää oman pitäjän tai yleisten kirjastojen historian pääpiirteet. Eri aikakausien ajanjaksojen laajuus on valikoitunut sen mukaan, kuinka aktiivista toiminta on ollut kirjaston näkökannalta katsottuna. Tarkoituksen mukaista ei myöskään olisi ollut paisutella mitään tiettyä aikajaksoa.

2 KIRJASTOHISTORIALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Kaikilla tänään havainnoiduilla ilmiöillä on jonkinlainen yhteys myös menneeseen, sillä kaikella on historiansa. Vastausta nykyisyyttä koskevaan kysymykseen voidaan aluksi selvittää menneisyydestä. Mitkä olosuhteet ovat johtaneet tähän tilanteeseen, ja mitkä ovat ne syyt, joilla on ollut suurin vaikutus käsillä olevan ongelmaan? Kirjastot, museot ja historialliset kohteet sisältävät kaikki tietoa menneestä siinä missä ihmismieli on täynnä tietoa ja ajatuksia elämän varrelta. (Benjamin 2001, 2–3.)

Historiantutkimuksen pyrkimyksenä on päätellä ja saada selville jotain itse asioista eikä pelkää niiden muodollisista suhteista. Asioiden ja tapahtumien välille yritetään löytää ymmärrettäviä yhteyksiä, jotka yhdistävät nämä toisiinsa. Tämän lisäksi täytyy ottaa huomioon tietojen paikkansapitävyys, jonka jälkeen tämän pätevä tiedon pohjalta päästään selvittämään yleisesti vallitsevia näkökohtia eli esimerkiksi erilaisia pyrkimyksiä, politiikkoja tai aatteita. Historiantutkimus tekee yksityistapaukset ymmärrettäviksi. (Renvall 1983, 11–14.)

Historiantutkija ei keskity työssään uskomuksiin tai väittämiin, koska tarkoituksena on selvittää menneiden asioiden todellinen tila (Kalela 2000, 13). Tarkoituksena on löytää ratkaisut nykyisiin tai tuleviin ongelmiin menneisyydestä oppimalla (Benjamin 2001, 5). Tutkijat työskentelevät ihmisten keskellä tulkiten ihmisten ajattelua ja toimintaa, vaikka lukisivatkin arkiston asiakirjoja. Historiantutkijan on otettava etäisyyttä tutkimustilanteeseensa, vaikka omien ennakkonäkemyksien vaikutusten valvominen on hankalaa. (Kalela 2000, 14.)

2.1 Tutkimusprosessi

Menneisyyden tulkitseminen on historiantutkijan työtä, joka mahdollistetaan lähteiden avulla. Tulkitsemisen tuloksena syntyy ymmärtäminen selittämisen sijaan. Historia on täynnä epä johdonmukaisuuksia ja ristiriitoja, jotka tulee sallia. (Kaartinen & Korhonen 2005, 167–168.)

Historian tutkimusprosessi aloitetaan valitsemalla alustavasti aihe, kysymyksenasettelu, näkökulma ja konteksti (Autio, Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2001, 145). Tutkimusprosessin suunnan määrittelee tutkimuskohteen ja näkökulman valinta sekä näkökulman merkittävyys eli se, mikä

tekee tärkeäksi valitun asiayhteyden (Kalela 2000, 76). Seuraavaksi valitaan lähteet, jotka eritellään näiden tekstin tason piirteiden mukaan. Kolmannessa vaiheessa lähteet analysoidaan, ja lopuksi rakennetaan tulkinta. Tulkinnan rakentamisen lisäksi pyritään ymmärtämään menneisyyttä, jonka pohjalta rakennetaan tutkimustulokset. (Autio ym. 2001, 145.)

2.2 Tutkimusongelmat

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten Kiuruveden kirjasto on syntynyt ja kehittynyt?
2. Mitkä ovat tärkeimmät käännekohtat Kiuruveden kirjaston historiassa?

Tutkimusongelmassa kiteytyy tutkimusaihe, joka kuvaa koko työn tarkoituksen ja tavoitteet. Tutkimusongelma puretaan erillisiksi tutkimuskysymyksiksi, joihin vastaamalla tutkimusongelma ratkaistaan. Kysymysten asettelu luo rungon työlle. (Kananen 2008, 51.)

2.3 Tutkimusmenetelmät ja lähdemateriaalit

Tutkimusote valitaan sen tarjoamien etujen mukaan omalle työlle. Yleisesti puhutaan karkeasti kvalitatiivisesta eli laadullisesta tutkimusotteesta ja kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimusotteesta. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tulkinta ja ymmärtäminen, kun taas määrällinen tutkimus yleistää ja ennustaa. Määrällinen tutkimus on objektiivista lukujen avulla hypoteeseja testaavaa tutkimusta, ja laadullinen tutkimus päättyy lopulta hypoteeseihin tekstien ymmärtämisen kautta. (Kananen 2008, 27, 55.)

Tutkimusmenetelmät koskevat tiedonkeruu- ja analysointimenetelmiä, joita voidaan käyttää useita samanaikaisesti (Kananen 2008, 55). Historiantutkijan tutkimusmenetelmä valikoituu tutkimusaineiston mukaan. Tavallisimmin käytetään historiallis-kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, koska usein tutkimus tehdään kirjallisesta aineistosta. Kvantitatiivisia eli tilastollisia menetelmiä käytetään usein tilastojen ollessa aineistona tai tutkijan kerätessä tilastollisia tutkimusaineistoja. (Hieta 2001, 23.)

Historiallinen analyysi on tekstianalyysia, joka luo menneisyydestä kokonaiskuvan ja kuvaa historian tapahtumia todenmukaisesti. Todellisuutta tarkastellaan ulkopuolelta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–106.) Lähdekriittinen ajattelu syntyi historiallisen aineiston epävarmuustekijöiden myö-

tä, sillä haluttiin tuottaa varmaa tietoa menneisyydestä. Toisaalta paikkansapitävyyden sijasta on ryhdytty puhumaan enemmän pätevästä tiedosta, jolloin periaatteessa lähde kuin lähde kelpaa todisteeksi. (Kalela 2000, 90, 92.) Asiakirjan aitouden selvittäminen on ulkoista lähdekritiikkiä, ja sisäisen lähdekritiikin avulla päätellään lähteen tehtävän, siihen liittyvien yleisten pyrkimysten ja taustalla olevien katsomusten vaikutus lähteen yhtäpitävyyteen totuuden kanssa. (Lappalainen 2002, 115, 117.)

Kiuruveden kirjastolaitoksen historian vaiheiden selvittämiseksi on käytetty lähteinä Kiuruveden kaupunginkirjaston arkistomateriaalia sekä erilaisia teoksia Kiuruveden pitäjää ja Suomen yleisiä kirjastoja koskien. Arkistomateriaali koostui pääasiassa pöytäkirjoista, vuosikertomuksista ja leh-tiartikkeleista, ja näistä lähteistä on haettu vastauksia tutkimuskysymyksiin.

3 SUOMEN YLEISET KIRJASTOT: 1862–2010

Luterilainen uskonto piti yllä suomalaista järjestelmää monin tavoin. Kirkko opetti kansalle lukutaidon, joka oli ehtona ripillepääsyyn ja avioliittoon. Opetus yleistyi, ja kolmannes Ruotsi-Suomen väestöstä oli lukutaitoisia 1700-luvulla. Kirjoitustaito ei kuulunut opetukseen, ja vain varakkaimmat lähettivät lapsiaan kouluun. Koulutuksen ja sosiaalisen liikkuvuuden myötä kansa halusi pysyä ajan tasalla, ja yhä useampi ammattiryhmä otti kansanvalistuksen tehtäväkseen. (Hietala 1999, 15–16.)

Ruotsin hiippakunnat suosittelivat seurakuntien perustavan kirjastoja ja lainaamaan kirjoja maksua vastaan 1700-luvulla. Suomessa ei suoranaisesti kehoitettu lainaamiseen, mutta uskonnollista kirjallisuutta lainattiin epävirallisesti kirkkojen kirjakokoelmista. Kirkonkirjastoista lainaaminen koski tavallista kansaa, koska ylemmät säädyt hyödynsivät kirjakauppoja ja lukuseuroja. (Mäkinen 2009a, 32–33.)

Ei ollut ollenkaan itsestäänselvyys, että nyt lukutaitoisella rahvaalla olisi ollut haluja lukea 1800-luvulle tultaessa. Puhuttiinhan jopa lukukiihkon vaaroista. Kansanvalistuskeskustelu kuitenkin alkoi, ja pitäjänkouluja perustettiin, mutta vielä ilman laajempaa merkitystä. (Mäkinen 2009a, 73–75.) Vuosisadan puoleenväliin mennessä kirjastoja oli perustettu vain viitisenkymmentä ja kotimainen kirjatuotanto oli vähäistä sensuuriasetuksen myötä. Yleisen kansanopetuksen jälkeenyys hidasti entisestään kirjastojen kehittymistä. Modernin ajan tuloa pelättiin, ja sen uskottiin ajavan valmistautumattoman väen lukuvimmaan, poliittiseen levottomuuteen ja maailmankatsomuksen muutokseen. (Mäkinen 2009b, 116–118.)

3.1 Pitäjänkirjastojen nousu: 1862–1899

Seurakunta ja kunta olivat toisistaan erottamattomia vielä 1860-luvun alussa. Kirkkoherra toimi kunnallishallinnon johtomiehenä ja näin ollen kirjastot syntyivät hänen vaikutuksestaan. Näin oli yli puolissa tapauksista. Tuona aikana pitäjänkirjastojen määrä kasvoi kirjastoaktiivien, kuten arkkipiispa Bergenheimin, pappien ja ylioppilaiden, ansioista huomattavasti. Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura toimi vuosina 1859–1865 tukien kirjastoja kirjojen välittäjänä, julkaisten luetteloja kirjastokelpoisista kirjoista ja antamalla neuvontaa. Valtaosa kaupungeista sai kansankirjaston

1860-luvun alussa ja Amerikasta lähtenyt kirjastoate saavutti Suomen. (Mäkinen 2009c, 140, 145, 147–149.)

Kirjastoliikkeelle tärkeä vaihe oli Kansanvalistusseuran perustaminen vuonna 1874. Ennen seuran syntyä Suomessa oli perustettu sadan vuoden sisällä lähes 2000 kirjastoa vajaata kolmea miljoonaa kansalaista varten. Suomenkielisiä kirjoja tuotettiin yli 100 nimekettä 1870-luvulla. (Vatanen 1993, 35–36.) Kansanvalistusseuran tarkoituksena oli julkaista kelvollista kansankirjallisuutta, jota kansankirjastot olivat omiaan levittämään. Seuran vaikutus kirjastoihin toteutui vähitellen, sillä aluksi avustustoiminta keskittyi jo olemassa oleviin kirjastoihin. (Mäkinen 2009g, 170, 175.) Papiston vastuu kirjastoista väheni ja kansankirjastot siirtyivät kouluihin opettajien ottaessa vastuun kansanvalistajina 1800-luvun lopulla. Tämä oli vuoden 1866 kansakouluasetuksen tulos, mutta opettajien laaja rooli ja lastenkirjallisuuden niukkuus estivät samalla puhtaiden koulukirjastojen synnyn. (Vatanen 1993, 36.)

3.2 Kansankirjastosta yleiseen kirjastoon: 1900–1969

Kansankirjastokomitea asetettiin vuonna 1906. Valtion tuen avulla komitea tuki kuntia sijoittamaan kantakirjastoihinsa, ja lasten kirjastopalvelut hoidettiin edelleen kouluilla. Kirjastoala sai oman lehden ja seuran sekä ensimmäiset koulutukseen tähtäävät kirjastokurssit järjestettiin 1900-luvun alussa. (Vatanen 2009, 231–232, 244.) Kirjastotoimen yhtenäistämiseksi ja oikeuteen lainata kaukopalveluna ilmaiseksi kehiteltiin ajatus keskuskirjastosta. Eduskunnan päätös asiasta jäi kuitenkin toteutumatta vuoden 1917 kansalaissodan vuoksi. (Vatanen 1999, 76–77.)

Maailemansotien välisenä aikana Suomessa puhuttiin vielä kansankirjastoista yleisten kirjastojen sijaan. Kirjastojen toimintaa ohjaavan lain nimeksi tuli vuonna 1928 Kansankirjastolaki, vaikka kirjastoväki olisi puhunut mieluummin kansalaiskirjastoista. Kansankirjastolain mukana kirjastojen avustamiseen tarkoitetut valtion määrärahat nousivat nopeasti ja kirjastonhoitajille määriteltiin pätevyysvaatimukset sekä maksuttomuuden periaate kirjastoissa sai alkunsa. Kirjastoille nimitettiin omat johtokunnat johtamaan kirjaston taloutta ja hallintoa. Lähes puolet kirjastohoitajista oli opettajia, ja kirjastot sijaitsivat yleensä kouluilla. (Eskola 2009, 291, 294–296, 304.)

Kaikissa Suomen kirjastoissa ei vielä 1930-luvulla voitu päästää asiakkaita hyllyjen ääreen, koska kirjastojen tilat olivat epäkäytännöllisiä ja ahtaita avohyllyille. Kirjastot käyttivät useita eri lainausjärjestelmiä, ja 1930-luvun alussa Helle Kannilan esittelemä Detroit-järjestelmä piti pintansa kir-

jastoissa vielä vuosikymmenien ajan. Suositut kotimaiset lukuromaanit olivat tyypillisintä kirjasto-kirjallisuutta, ja tietokirjallisuuden osuus kärsi tästä. Luetteloimisopas ja ensimmäinen asiasanas-to saatiin 1940-luvun vaiheilla. (Eskola 2009, 303–306.) Sota tuhosi kirjastorakennuksia, eikä uu-sille kirjahankinnoille ollut varoja (Mäkinen 2009d, 349). Sodan jälkeen vuosina 1944–1946 kirjas-toista tuli poistaa kirjat, jotka olivat Neuvostoliiton vastaisia. Toisin kuin kirjakaupat kirjastot eivät saaneet mitään tiettyjä listoja poistettavista teoksista, joiden määrä vaihteli kymmenistä satoihin. (Ekholm 2001, 51–52.)

Lainaukset lähtivät ennätyselliseen kasvuun ja lukemisharrastus levisi 1950-luvulta lähtien. Suomi alkoi kehittyä, ja kirjastojen tilanne normalisoitui pikku hiljaa. Yleisten kirjastojen palvelut lapsilukijoille paranivat, ja näin kirjastosta tuli yleinen kaikille ikäryhmille. (Mäkinen 2009e, 356, 366.) Suomeen syntyi todellinen yleinen kirjastolaitos, joka oli osa koko yhteiskuntaa koskevaa muutosta 1960-luvulla (Mäkinen 2009f, 384–385). Uusi kirjastolaki saatiin vuonna 1961, joka edesauttoi kunnallisten kirjastojen kehittymistä ja vähensi alueellisia eroja (Mäkinen 1999, 174).

3.3 Tietotekniikka tulee kirjastoon: 1970–1999

Lainamäärät kaksinkertaistuivat ja osa kirjastoista alkoi kehittyä nopeasti 1970-luvulla. Kirjastoau-tot moninkertaistivat palvelupisteiden määrän, vaikka kirjastojen määrä osin vähentyi. Yleisten kirjastojen pääkirjastotiloista lähes puolet uusittiin. Kirjastojen käyttö lisääntyi enää vain niukasti vuosina 1980–1990 aiempiin vuosikymmeniin verrattuna. Uusi kirjastolaki hyväksyttiin vuonna 1986, joka lisäsi kuntien omaa vastuuta kirjastoasioissa. (Mäkinen 2009f, 426–427, 429–432.)

Kirjaston ajateltiin 1990-luvulla ennen pitkään muuttuvan tavalla tai toisella maksulliseksi. Maksul-lisiksi palveluiksi mietittiin videoelokuvien lainaamista ja tietoverkkoyhteyksien käyttämistä. Tule-vaisuuteen suhtauduttiin pelokkaasti, koska lainaukset kasvoivat hitaasti ja maassa vallitsi kirjas-tonhoitajapula. Jo ennen 1990-luvun alun lamaa kirjastot miettivät rooliaan, ja profiilinnosto tuli lamavuosina tarpeeseen. Lama aiheutti leikkauksia kirjastojen saamiin valtionosuuksiin ja samal-la lisättiin joustavuutta sekä väljennettiin kelpoisuusehtoja. Vuoden 1998 kirjastolaissa otettiin huomioon tietoverkot asettamalla kirjastojen tavoitteeksi edistää verkkopalvelujen ja niiden sisäl-töjen kehittymistä. (Mäkinen 2009f, 434–436, 444.)

3.4 Talouskriisi näkyy kirjastoissa: 2000–2010

Suomea kohtasi uusi talouskriisi vuoden 2008 lopulla. Kirjastojen osalta kriisin vaikutukset olivat erilaiset kuin viimeisen 1990-luvun alun laman, jolloin kirjastojen käyttö vain lisääntyi. Kirjojen lainaus oli jo alkanut laskea 2000-luvun alussa, mihin haettiin selitystä niin Internetin käytön lisääntymisestä kuin lukemiskulttuurin muutoksista. Toisaalta lainausten vähentyminen näkyi myös musiikkitalenteiden kohdalla, kun taas kuvatalenteiden osalta voitiin havaita niukkaa kasvua. (Alanen 2011, hakupäivä 23.8.2011.)

Kirjastotilojen fyysisen käytön vähentyminen on näkynyt kirjastoissa sosiaalisiiin tiloihin panostamisena. Verkkokäynnit ovatkin olleet vuodesta 2007 jatkuvassa nousussa. Kirjastojen käytön kehityksen kanssa on kulkenut rinta rinnan työllisyyskehitys kirjastoissa, sillä viime vuosina työntekijöiden määrä on laskenut hienoisen nousun jälkeen vuosituhannen alun tasolle. 2000-luvulla henkilöstömenot ovat kasvaneet nopeammin kuin aineistomenot siitä huolimatta, että kirjastohenkilöstön palkkataso ei vastaa koulutusta. (Alanen 2011, hakupäivä 23.8.2011.)

Opetusministeriö asetti vuonna 1999 Kirjastopoliittisen työryhmän valmistelemaan esitystä Kirjastopoliittiseksi ohjelmaksi. Työryhmän tarkoituksena oli saada aikaan ehdotus kirjaston roolista ja tiedon saatavuudesta jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä, jonka lähtökohtana oli kansalaisten kirjasto- ja tietotarpeet. Kunnille ja yleisille kirjastoille haluttiin antaa käytännön neuvoja kansalaisten tietohuollon turvaamisesta. (Opetusministeriö 2001, 1, 7.) Kirjastopoliittinen ohjelma oli vuosille 2001–2004, ja sen pohjalta syntyi Kirjastostrategia 2010 (Opetusministeriö 2003, 9).

4 KIURUVESI PITÄJÄSTÄ KAUPUNGIKSI: 1862–2010

Jääkausi päättyi Kiuruveden seuduilla noin 9000 vuotta sitten, minkä jälkeen ihmisten oli mahdollista tulla alueelle. Kiuruveden esihistoria sijoittuu aikavälille 6500 eKr. – 1300 jKr., jolloin vesistöt ovat houkuttelleet alueelle kivikauden väkeä metsästämään ja kalastamaan. Tuolloin eläneeltä väestöltä on jäänyt jälkeensä erilaisia asumuksia ja esineistöä, kun taas kirjoitettuja lähteitä ei ole olemassa. Näiden ensimmäisten asukkaiden alkuperästä ei ole tietoa. (Huovinen 1988, 13, 15; Leväsalmi 1972, 237.)

Kiinteän asutuksen alkaessa Kiuruvedellä kulki niin lappalaisia, savolaisia kuin hämäläisiäkin. Varhaisasutus Kiuruvedellä näkyy edelleen nimistössä. Eri heimojen välille syntyi toisinaan riitaa samoilla saalistusmailla, mikä sai kruunun puuttumaan asiaan. Määrättyjä heimorajoja jouduttiin muuttamaan kolmeen eri otteeseen 1400-luvun puoleen väliin mennessä ennen kuin sopu löytyi. Yhä pohjoisemmaksi siirtyneet savolaiset eräretkeilijät asuttivat Ylä-Savon lopulta pysyvästi. (Huovinen 1988, 20–21; Leväsalmi 1972, 237.)

Kiuruveden ensimmäisten vakinaisten asukkaiden henkilöllisyydestä ei voida olla varmoja, koska näistä ei ole kirjallisia lähteitä. Pysyvän asutuksen katsotaan alkaneen kuitenkin 1500-luvun alusta, minkä myötä erätalous pikku hiljaa väistyi kaskitaloudelta peltoviljelyn ollessa vielä liian kehittymätöntä. Karjatalouden merkitys Kiuruvedellä alkoi jo noina aikoina. 1500- ja 1600-lukujen halluvuosista huolimatta lehmien lukumäärä kasvoi aina 1800-luvulle tultaessa. Kiuruvedestä tuli kappeliseurakunta vuonna 1763 ja kirkon rakentamiseen saatiin lupa. Kirkko valmistui vuonna 1768. (Huovinen 1988, 21–22, 31, 33–35, 37; Leväsalmi 1972, 238.)

4.1 Kiuruvesi itsenäistyy: 1862–1899

Kiuruvedestä tuli pitäjä vuonna 1862, ja samana vuonna seurakunta itsenäistettiin. Kiuruvetisiä kiusasivat kuitenkin suuret nälkävuodet 1860-luvulla, joiden keskellä herännäisyys valoi asukkaisiin uskoa. Vuoden 1866 kansakouluasetuksen jälkeen myös Kiuruvedellä aloitettiin keskustelu kansakoulun perustamisesta. Aloitteen teki lisalmen kirkkoherra L.J. Lagus, joka vuonna 1871 Kiuruvedellä käydessään ehdotti kiuruvetisille oman kunnallishallinnon ja kansakoulun perustamista. Näin alkoivat suunnitelmat irrottautua lisalmen pitäjästä, mutta koulun perustamiselle ei

nähty voimien vielä riittävän. Vastustajista huolimatta kansakoulun perustamisesta annettiin päätös vuonna 1875, ja opetus aloitettiin vuokratiloissa vuonna 1877. (Huovinen 1988, 62, 157–160; Leväsalmi 1972, 238, 240.)

Osin alueliitoksista johtuen väestömäärä Kiuruvedellä kasvoi voimakkaimmin 1880-luvulla. Kiuruvetisen yhteiskunnan muuttuminen näkyi 1800-luvun lopulla siten, että suuri osa sekä lähtö- että tulomuuttajista oli palvelusväkeä, renkiä ja piikoja samoin kuin tilanomistajien lapsia. Väkeä lähti myös Pohjois-Amerikkaan kullaan perään. Amerikan lisäksi siirtolaiseksi Kiuruvedeltä lähdettiin myös Venäjälle ja Ruotsiin. (Huovinen 1988, 52–53, 56.)

4.2 Maatalouden nousukausi: 1900–1969

Ensimmäisen maailmansodan puhkeaminen vuonna 1914 ja Suomen joutuminen sotatilaan ei juuri näkynyt Kiuruvedellä. Aluksi sodan näkyvät vaikutukset Kiuruvedellä koskivat karjataloutta, sillä teuraseläimiä tarvittiin sotilastarkoituksiin. Kiristynyt elintarvikepula ja taloudellinen tilanne pahenivat hiljalleen myös Kiuruvedellä, mikä ajoi osan ihmisistä jopa kerjäämään. Kiuruvesi jäi kansalaissodan alkaessa rintamalinjan pohjoispuolelle, valkoisen Suomen alueelle. (Huovinen 1988, 222, 225, 228.)

Maailmansotien välisenä aikana Kiuruveden peltoala kaksinkertaistui, sillä luonnonniittyjä ja kasvimaita raivattiin valtion avustusten ja palkkioiden turvin. Kiuruvesi oli koko Ylä-Savon peltorikkain alue 1930-luvulla. Kiuruvesi oli ollut jo pitkään tunnettu hyvästä maatiaiskarjastaan, ja maailmansotien välisenä aikana lehmien määrä oli läänin suurimpia. Kiuruvedelle oli perustettu aikojen saatossa useampia meijereitä, joista keskittymisten jälkeen jäi ainoaksi Kiuruveden osuusmeijeri. (Huovinen 1988, 267–269, 271.)

Suomeen oli valmistunut ensimmäinen rautatie vuonna 1862, ja Kiuruvesi mainittiin jo 1880-luvun lopulla mahdollisena rautatiepaikkakuntana. Parinkymmenen vuoden kiistelyn jälkeen päädyttiin rakentamaan rautatie Ylivieskan asemalta Iisalmelle. Kiuruvedellä syntyi nyt keskustelu tulevan radan suunnasta kunnan alueella. Iisalmen-Kiuruveden rataosa avattiin väliaikaiselle liikenteelle vuonna 1923, ja kolme vuotta myöhemmin saatiin vakinainen liikenne Ylivieskaan saakka. Linja-autoliikenne alkoi 1920-luvulla, ja vuosisadan alussa kukoistanut laivaliikenne loppui kokonaan 1930-luvun alussa. (Huovinen 1988, 275–276, 278, 280–281, 285.)

Kuntien välinen yhteinen toiminta vilkastui erityisesti sairaanhoidon ja koulutuksen alalla 1950- ja 1960-luvuilla. Kiuruvedellä oli hoitopaikkoja esimerkiksi Kuopion keskussairaalassa, ja kunnan yhteistyökumppaneina toimivat myös erilaiset yhteisöt ja järjestöt kuten Savon Voima Oy. Lukio aloitti toimintansa vuonna 1950. Maatilojen lukumäärä kasvoi sodan jälkeen huomattavasti aina 1960-luvulle asti, jonka jälkeen alkoi niiden voimakas väheneminen. Yhteiskunta muuttui, ja teollisuus vei tilaa maataloudelta. Kiuruvedellä oli 1950- ja 1960-luvulla paljon rakennustoimintaa, jolloin valmistuivat muun muassa paikallissairaala, kansalaiskoulu ja kirjasto. (Huovinen 1988, 363–364, 369, 395.)

4.3 Luomu-Suomen pääkaupunki: 1970–1999

Maataloudesta elantonsa saaneiden määrä laski huomattavasti 1970-luvulta lähtien, johon syinä olivat muiden elinkeinojen kehittyminen ja haja-asutusalueiden voimakas muuttoliike. Vajaassa viidessätoista vuodessa teollisten työpaikkojen lukumäärä lähes kolminkertaistui Kiuruvedellä. Kunnan väestökehitys oli aleneva, vaikka teollisuuden lisäksi palveluelinkeinojen osuus kasvoi. Kiuruvesi otti käyttöön uuden peruskoulumallin vuonna 1974, joka korvasi entisen kansakoulun, kansalaiskoulun ja keskikoulun. Jo vuosisadan alussa perustetun Kiuruveden osuuspankin toiminta laajentui 1970-luvulta alkaen, ja vireään paikkakunnan kirkonkylällä oli useita ravintoloita, ruokabaareja ja kioskeja. Kunta keskittyi nyt erityisesti terveyden- ja sairaanhoidon järjestämiseen, jonka johdosta terveydenhoito laajentui ja tehostui. (Huovinen 1988, 364, 371, 373, 377–378, 386–387, 391.)

Kiuruveden kunnalliskodin nimitys muuttui vanhainkodiksi 1980-luvulla, ja vuosikymmenen alkupuolella kirkonkylälle rakennettiin vanhusten palvelutaloja. Vanhuksista ja vammaisista huolehtivien kotiaavustajien määrää myös lisättiin. Yritystoiminnan kannalta synkkää aikaa oli 1980-luvun puoliväli, mikä näkyi myös Kiuruvedellä konkurssina. Pikku hiljaa kunnasta nousi yksi tärkeimmistä työllistäjistä. Kiuruveden yläasteella kokeiltiin muun muassa tuntikehysjärjestelmää ja atk-avusteista opetusta läpi 1980-luvun. (Huovinen 1988, 372, 387–388, 395, 431.)

Kiuruvedestä tuli kaupunki vuonna 1993, ja 1990-luvulta alkaen kaupunki aloitti taipaleensa lähi- ja luomuruuan käyttäjänä ja puolestapuhujana. Luomu-Suomen Pääkaupunki Kiuruvesi-tunnus otettiin käyttöön vuonna 1998 kuvaamaan Kiuruveden vahvaa maataloutta, erikoisalojen teollisuusosaamista ja puhdasta luontoa ja maaseutua. (Kiuruveden kaupunki 2011a, hakupäivä

23.8.2011; Kiuruveden kaupunki 2011c, hakupäivä 23.8.2011; Kiuruveden kaupunki 2011d, hakupäivä 23.8.2011.)

4.4 Uusi vuosituhat: 2000–2010

Kiuruvesi koulutti koko kouluruokailuhenkilöstönsä luomukeittiökurssilla vuosituhannen alussa, joka näin varsinaisesti aloitti kaupungin lähi- ja luomuruuan kehittämisen. Lähi- ja luomuruuasta tulikin yksi kaupunkistrategian painopistealueista, jota on toteutettu tarjoamalla kaupungin koko ruokapalveluissa enenevässä määrin lähi- ja luomuruokaa. Kiuruvesi otettiin mukaan kuntaliiton vuonna 2010 käynnistämään kaksivuotiseen kehittämishankkeeseen, jonka tavoitteena on parantaa kuntien edellytyksiä tehdä ilmastotavoitteet huomioivia päätöksiä. Hankkeeseen osallistui myös 33 muuta kuntaa, ja se tuottaa ilmastotyötä tukevan oppaan kaikille kunnille. (Kiuruveden kaupunki 2011c, hakupäivä 23.8.2011; Suomen kuntaliitto 2011, hakupäivä 23.8.2011.)

Kiuruveden uusi kaupunkistrategia kattaa vuodet 2009–2012. Kaupungin päästrategiat korostavat kaupungin itsenäisyyttä, seutuyhteistyötä ja vahvaa elinkeinopohjaa, jota tuetaan kehittämällä elinkeinoelämän eri puolia kuten yrittäjyyttä, maataloutta ja lähiruuan jalostusta. Väestön hyvinvointia halutaan edistää turvaamalla sosiaali- ja terveydenhuollon lähipalvelut sekä laadukkaat opetus- ja vapaa-aikapalvelut. Kaupunki myös pitää talouden tasapainossa ja tukee tasapainoista väestörakenteen kehitystä kaupunkistrategian mukaan. (Kiuruveden kaupunki 2011e, Power-Point-dokumentti.)

5 KIRJASTON SYNTYVAIHEET: 1862–1899

Oletettavasti vuonna 1862 pidetyn kirkonkokouksen myötä Kiuruvedellä päätettiin kirjaston perustamisesta, ja näin paikkakunnan ensimmäinen kirjasto aloitti toimintansa. Kirjastotoiminnan panivat alulle yksityiset toimijat tohtori Paavo Tikkanen, rovasti J. L. Lagus ja Kiuruveden kappalainen J. J. Rahm. Suometar-lehden yhtenä perustajana tunnettu Tikkanen lupasi lahjoittaa kirjastoon kirjoja 160 markan arvosta, ja rovasti Lagus lahjoitti 25 ruplaa. Tikkasen vaimon lahjoittamat 40 markkaa eivät koskaan päässeet Kiuruvedelle asti, koska ne katosivat Kuopion kirjakaupan mul- listuksissa. (Werkko 1879, 160; Huovinen 1988, 313; Laukkanen, Tikkanen & Winberg, 1988, 178.)

Kirjasto perustettiin Kiuruvedelle siis seurakunnan kirjastoksi. Toisaalta siitä kuitenkin käytettiin joissakin kirjoissa omistuskirjoituksina ja kuulutuksissa jo Kiuruveden lainakirjaston nimeä. Heti heinäkuun 1862 julkisen kirkonkokouksen jälkeen johtokunta pani pian toimeksi, ja ensimmäiseksi kirjastonhoitajaksi valittu Nylund ilmoitti elokuussa halukkaiden mahdollisuudesta lainata seurakunnan lainakirjastosta (Liite 1). Kirjastonhoitajan kuulutuksissa yleensä esimerkiksi muistutettiin kirjojen palautuksista ja kutsuttiin lainakirjaston johtokuntaa kokoontuvaksi. (Huttunen 1987.)

Kirjastotoiminta alkoi vilkkaana, ja lainoja tehtiin vuosittain yli tuhat. Alussa niteitä oli 265 kappaletta ja 1870-luvun puoliväliin mennessä 325 nidettä. Lainausta oli maksutonta, ja kirjastolta löytyi myös sääntöjä. Kirjaston raha-arvoksi arvioitiin 1870-luvun puolivälissä 350 markkaa, joka jäi koko Kuopion läänin maaseurakuntien keskiarvon alle. Keskimäärin laskettuna kunkin Kuopion läänin maaseurakunnan kirjaston raha-arvo oli nimittäin 562 markkaa. Kirjaston johtokuntaan kuului yhteensä seitsemän henkeä, ja kirjaston ensimmäisenä hoitajana toimi maakauppias August Nylund. Kirjastonhoitajat tekivät työtään ilman palkkiota. Kirjojen vähyden vuoksi kirjaston toiminta ei kuitenkaan edennyt, ja lopulta koko kirjastohanke tyrehtyi. (Werkko 1879, 160, 173; Huovinen 1988, 313–314.)

Kiuruveden kirjastotoiminnan voidaan olettaa eläneen hiljaiseloa muutamia vuosia 1860-luvun lopulta alkaen, sillä esimerkiksi seuraavan pitempiaikaisen kirjastonhoitajan Johan Niskasen aloittamisesta ei löydy sen kummempaa merkintää. Seurakunnan torppari Niskanen ilmoitti hoitajan vaihtuneen samalla kun vaati kirjoja palautettavaksi. Myös nälkävuodet lamaannuttivat kirjaston

toimintaa. Seurakunnan jäseniä kutsuttiin vuonna 1867 valitsemaan uutta lainakirjaston esimiestä ja jäseniä kuolleiden sijaan, mikä muistutti kuolonvuosista. Näiden vuosien seurauksena yli 9 prosenttia väestöstä menehtyi vuonna 1868. Niskanen kehotti vuoden 1875 kuulutuksessaan palauttamaan lainakirjaston kirjat, sillä lainakirjaston hoitaminen tulisi siirtymään toiseen paikkaan. (Huttunen 1987.)

Uusi kirjastonhoitaja Kämäräinen joutui penäämään unohtuneita kirjoja kirkossa julistetun nimiluettelon avulla vuonna 1877. Myöhemmin samana vuonna kirjastonhoitaja Kalle Hyttinen ilmoitti Kiuruveden lainakirjaston muuttamisesta kansakoululle. Kunnallisen kansakoulun pidon Niemiskylässä aloittanut lyseolainen Kalle Hyttinen piti lisäksi luentoja. Seurakunta oli pitänyt tarvittaessa myös luentoja, ja se aloitti lisäksi lukutupatoiminnan aluksi kunnantuvalla, mistä toiminta myöhemmin siirtyi koululle. Luettavana oli ainakin sanomalehtiä kuten Uusi Suometar ja Kaiku. Kirjasto ja lukutupatoiminta tähtäsivät lukutaidon ja yleisen valistuksen levittämiseen. Kalle Hyttisen noin vuoden kestäneen toimikauden jälkeen seuraavaksi opettajaksi valittiin seminaarin käynyt David Böök, joka huolehti kirjastosta tarkkaan. Niemiskylän jälkeen koulu muutti pappilan tuvan ja Riihimäen talon kautta uuteen koulutaloon vuonna 1885. Koulu toimi siinä aina vuoteen 1920 asti ja oletettavasti myös kirjasto. (Huttunen 1987.)

Kiuruveden kunnan ja yhä useampien yksityisten kiinnostus kirjastoa kohtaan alkoi uudestaan kasvaa. Kirjastoja alettiin pikku hiljaa perustaa kansakoulujen yhteyteen, joiden ovet olivat oppilaiden lisäksi avoimet myös opinjanoisille kansalaisille. Kukin kirjasto laati omat sääntönsä, jotka lääninhallitus sitten vahvisti. Syksyllä 1892 sai alkunsa Sulkavan kirjasto, sillä pastori Tikkanen oli tilannut kirjoja Kansanvalistusseuran välityksellä Helsingistä ja antanut kirjastolle lahjoituksena kirjoja. Kirjat löysivät lukijansa, ja lainoja tehtiin ahkerasti. Kirjoja kirjastossa oli jo yli 200 kappaletta, ja puolentoista vuoden aikana tehtiin 300 lainausta. Kirjasto löytyi myös kirkonkylältä, Niemisjärveltä, Koivujärveltä, Luupuvedeltä ja Ryttylältä 1890-luvun lopussa. (Huovinen 1988, 314.)

6 KIRJASTOTOIMEN VERKKAINEN KEHITTYMINEN: 1900–1969

Siirryttäessä 1900-luvun puolelle Kiuruvedellä ei juuri syntynyt uusia kirjastoja. Tuolloin perustetut kirjastot olivat muutamia koulujen yhteyteen perustettuja tai järjestöjen perustamia kirjastoja. Tästä esimerkkinä oli vuonna 1906 Kiuruveden työväenyhdistyksen toimesta perustettu kirjasto. Rytlyn kansakoulupiiriläiset hankkivat myös aktiivisesti omaa kirjastoa. Kansakoulupiiriläiset valtuuttivat vuonna 1908 pitämässään kokouksessa Pekka Korhosen anomaan lääninhallitukselta Rytlyn kansankirjaston perustamista. Kuvernööri hyväksyi säännöt. Viisihenkinen johtokunta ja kirjastonhoitaja huolehtivat kirjaston asioista, kuten päättivät hankittavista, korjattavista ja poistettavista kirjoista. Kirjasto oli auki kerran viikossa pelkästään Rytlyn kylän kansakoulupiiriläisten lainauksia varten. Lainausaikaa kirjoilla oli neljä viikkoa, ja lainausoikeus koski saman talon väkeä. Kirjan lainaamisesta toiseen taloon koitui 50 penniä sakkoa ja lainausoikeuden menetys. (Huovinen 1988, 314.)

Ruutanan kylällä oltiin myös kiinnostuneita oman kirjaston hankkimisesta vuonna 1911. Kirjaston perustamisesta pidettiin kokous kansakoululla räätäli Ville Kauppisen ja talollisen poika Heikki Jauhaisen johdolla. Kirjaston johtokunta saatiin valittua sekä hyväksytyä säännöt, jotka jäivät odottamaan vahvistusta. Tietojen kartuttamisen ja kansalaissivistyksen edistämisen nimissä kirjastoa saivat käyttää kaikki kansakoulun käyneet ja muut opinjanoiset. Kirjasto toimi raittiusseura Taimen alaisuudessa, joka huolehti sen kunnossapidosta. Siinä tapauksessa, että raittiusseura lopettaisi toimintansa, kirjastosta tulisi itsenäinen. Säännöt poikkesivat Rytlyn kirjaston säännöistä lähinnä myöhästymissakon suuruudessa. Rytlyn kirjastossa se oli sakkoa kymmenen penniä viikolta, kun Ruutana piti sakkona yhtä penniä vuorokaudelta. Niemisjärven kirjasto oli kirjamäärältään, 351 nidettä, kunnan suurin kirjasto ja Luupuveden vastaavasti pienin, 46 nidettä, vuonna 1902. (Huovinen 1988, 314.)

Kirjastonhoitajista ei ole tietoa uuteen koulutaloon muuton jälkeen vuonna 1885 kuin vasta vuodelta 1912. Tuolloin kirjastonhoitajana toimi opettaja T. H. Linaan oppilas, jonka täti oli opettaja Tyyne Huttunen (Liite 2). Kiuruveden kunnankirjaston nimi muutettiin kirkonkylän lastenkirjastoksi, josta todisteena ovat satukirjat, säännöt ja varainhankinta. Kirjasto muutti uuteen koulutaloon vuonna 1920, jossa opettaja Tyyne Huttunen lainasi kirjoja määräaikoina. Kirjoja oli laaja-alaisesti

sekä iältään että sisällöltään: vanhoja uskonnollisia, historiallisia ja raittiusaiheisia kirjoja sekä satukirjoja ja tuoreita poikien seikkailukirjoja. (Huttunen 1987.)

6.1 Maailmansotien välinen aika

Kiuruveden kirjastotoimi kehittyi hitaasti Suomen itsenäistymisen alkuaikoina, eikä vuoden 1928 kirjastolaki tuonut asiaan muutosta. Kirjaston perustaminen oli näet kunnan harkinnan varassa, ja Kiuruvedellä asenne kirjastoa kohtaan ei ollut mitä parhain. Toisaalta kirjastojen toimintaedellytyksissä ei ollut kehumisen varaa, sillä kirjastojen nidemäärät olivat melko pienet. Ainoastaan kirkonkylän nuorisoseuran ja kirkonkylän työväenyhdistyksen kirjastot saivat nostettua nidemääriä vuodesta 1921 vuoteen 1925. Positiivista oli, että vuosisadan alkuun verrattaessa kirjamäärä oli nelinkertaistunut ja kirjastojen määrä kasvanut seitsemästä kahteenkymmeneen. Kirjamäärät eivät vain enää nousseet 1920- ja 1930-luvuilla. (Huovinen 1988, 315.)

Ensimmäisen kerran kunnan ylläpitämää kantakirjastoa yritettiin saada aikaan vuonna 1922. Toimikunta oli valittu suunnittelemaan kirjastoa, mutta hanke ei toteutunut varojen puutteesta johtuen. Kirjastoa yritettiin perustaa myöhemminkin, mutta kunnallislautakunta teki esityksen kantakirjaston perustamisesta vasta vuonna 1937. Valtuusto hylkäsi esityksen, mutta seuraavana vuonna saatiin varat kirjaston perustamiseksi, ja hyväksyntä Kiuruveden kantakirjaston mallisäännölle tuli vuonna 1939. Talvisodan sytyttyä kantakirjasto ei vielä päässyt aloittamaan toimintaansa. (Huovinen 1988, 315.)

Kiuruveden kunnankirjaston johtokunnan jäseniksi oli kunnanvaltuusto valinnut Antti Pennasen (puheenjohtaja), Antti Leväsälmen, V. H. Kämäräisen, Tyyne Huttusen (varapuheenjohtaja), Kerttu Hyvärisen ja Elli Juntusen. Johtokunnan ensimmäinen kokous pidettiin pöytäkirjan mukaan 11.9.1939 kunnantalolla (Liite 3). Paikalla olivat kaikki johtokunnan jäsenet V. H. Kämäräistä lukuun ottamatta. Kokouksessa päätettiin julistaa kirjastonhoitajan paikka haettavaksi 200 markan kuukausipalkalla sekä tilata lainausvälineet ja tiedustella kaappeja. (Kirjaston johtokunnan pöytäkirja, 11.9.1939.)

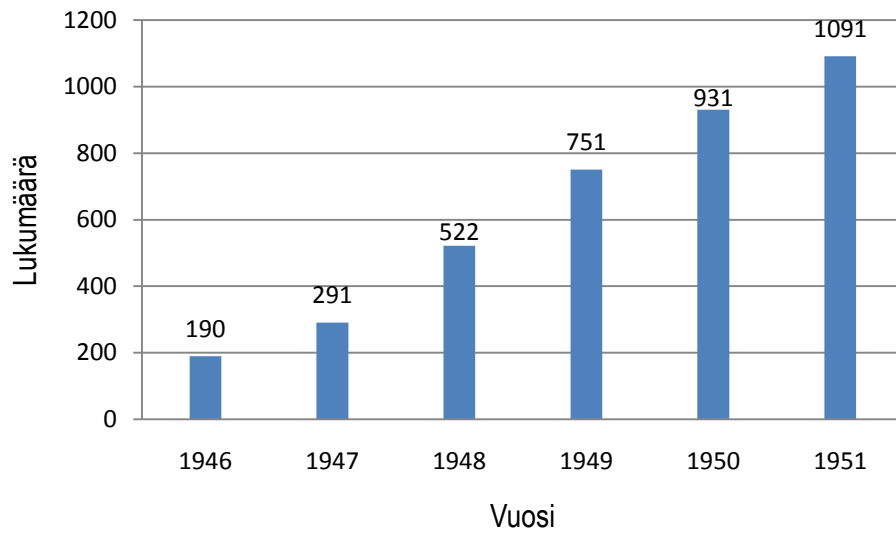
Johtokunnan seuraavasta kokouksesta löytyy pöytäkirja vuodelta 1940. Tuolloin kokouksessa olivat paikalla johtokunnan jäsenet Elli Juntunen, Kerttu Hyvärinen, Tyyne Huttunen, Antti Pennanen ja Antti Leväsalmi sekä Kuopion piirin kirjastontarkastaja. Kirjastontarkastaja otti kokouksessa esille kirjaston perustamisen tärkeyden ja kehotti johtokuntaa toimimaan asian järjestymisen

eteen. Kirjastonhoitajan paikka päätettiin laittaa uudelleen haettavaksi, koska tointa ei ollut lain vaatimalla tavalla ilmoitettu yhdessäkään paikkakunnan sanomalehdessä. Valtio avusti huomattavasti kirjastohuoneen vuokran maksussa, joten johtokunta päätti vuokrata oman huoneen säästääkseen kalliiden kaappien ostosta yhteiseen huoneeseen. Kirjojen ostamista lykättiin seuraavaan vuoteen, koska valtion avustuksen ehto kunnan riittävästä määrärahasta ei täyttynyt. (Kirjaston johtokunnan pöytäkirja, 28.10.1940.)

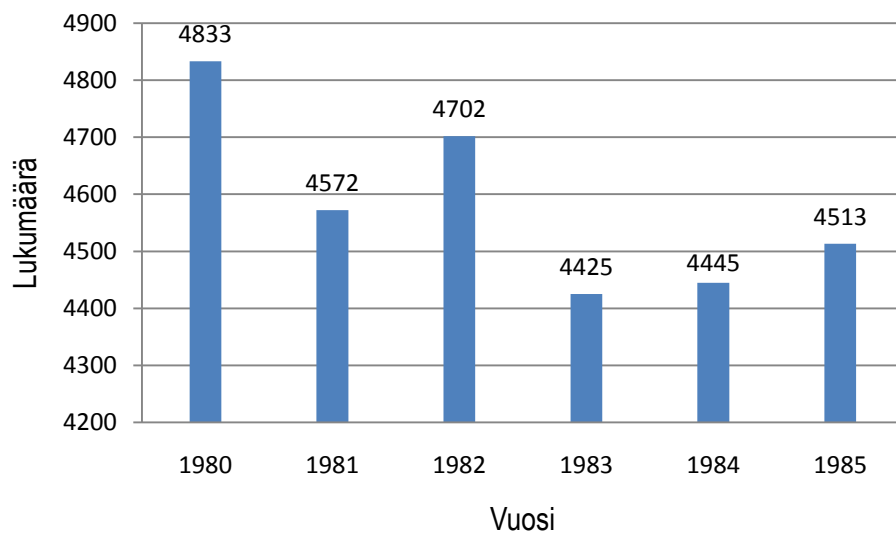
6.2 Aika maailmansotien jälkeen

Poikkeusolot venyttivät Kiuruveden kantakirjaston perustamista, eikä tilaa tuntunut löytyvän. Kirjastontarkastaja F. Ripatti vieraili Kiuruvedellä vuonna 1945 ja pani merkille kuntalaisten häpeän oman kirjaston puuttumisesta. (Järvelin 1998, 257.) Jatkosodan loputtua Kiuruveden kunnankirjaston toiminta pääsi alkuun, ja kantakirjaston säännöt vahvistettiin vuonna 1946. Kirjastoate levisi opettajien Aarne Rantalan ja Kerttu Hyvärisen toimesta, jotka tekivät kaikkensa kirjaston eteen. Kirjaston ensimmäinen sijaintipaikka oli kunnantalon yläkerta. Kirjastonhoitaja Hilikka Tikanmäen kodin eteinen oli kirjaston seuraava toimipiste, josta kirjasto siirtyi alakoulun opettajien päivähuoneeseen Säästöpankin taloon. Aikoinaan vankitupana toiminut, Pyhännäkadulla sijaitseva ja kunnan omistama, talo muuttui kirjastoksi vuonna 1959 (Liite 4). (Huovinen 1988, 398.)

Kirjastotoiminta Kiuruvedellä pääsi jälleen uuteen nousuun. Sodan jälkeinen kirjojen hankinta turvautui lähinnä lahjoituksiin, koska kirjojen saanti muuten oli vaikeaa. Kirjaston käyttö oli sodan jälkeen muutenkin vähäistä, sillä vain kaksi prosenttia asukkaista lainasi kirjoja. Lainaajien määrä lähes kaksikymmenkertistui vuoteen 1984 eli jo noin 37 prosenttia kuntalaisista lainasi kirjoja. (Huovinen 1988, 399.) Kuvioista 1 ja 2 voi nähdä lainaajamäärien kehityksen sodan jälkeen ja 1980-luvun puoliväliin saakka (Kiuruveden kunnankirjaston vuosikertomukset 1946–1970; Kiuruveden kunnankirjaston toimintakertomukset 1971–1985). Kirjalainamäärät lisääntyivät samalla aikavälillä noin kymmenestä kirjasta yli viiteenkymmeneen kirjaan per asiakas. Sivutoiminen kirjastonhoitaja hoiti kirjaston toimintaa sodan jälkeen yksin. Tuota virkaa hoiti ensimmäisenä opettaja Hilikka Tikanmäki vuosina 1946–1952, ja hänen jälkeensä työtä jatkoi opettaja Arvo Hovi 1952–1953, puutarhuri ja työnjohtaja Arvo Ruotsalainen 1953–1954, opettaja Esko Seppänen 1954–1956 ja toimistoapulainen Lyyli Rahikainen 1956–1969. (Huovinen 1988, 399.)

KUVIO 1. Kiuruveden kunnankirjaston lainaajamäärät 1946–1951 (Kiuruveden kunnankirjaston vuosikertomukset 1946–1970)

KUVIO 2. Kiuruveden kunnankirjaston lainaajamäärät 1980–1985 (Kiuruveden kunnankirjaston toimintakertomukset 1971–1985)

Kunnankirjaston toiminnan alkuun panemisen jälkeen päätettiin Kiuruveden kirkonkylän nuorisoseuralta kysyä seuran vanhoja kirjoja ja kaappia kantakirjaston käyttöön. Myös kirkonkylän kansakoulun lastenkirjaston kaappia ja käyttökelpoisia kirjoja tiedusteltiin sekä mahdollisuutta kirkonkylän työväenyhdistyksen luovuttaa kirjastonsa kantakirjastolle. Kaappeja ei kuitenkaan saatu, eivätkä ne olisi olleet tarkoituksenmukaisia, joten kaapit tilattiin. Kirjasto oli koetettu saada lainauskuntoon kesäkuun alusta 1946 alkaen, mutta kirjakaappien viivästymisen, huonepulan ja muiden seikkojen johdosta lykättiin kirjaston avaamista syyskuulle. Kirjastolle yritettiin saada kannatusyhdistystä vuonna 1946, mutta perustamiskokoukseen tuli niin vähäinen määrä eri järjestöjen edustajia, että kannatusyhdistyksen mahdollinen perustaminen päätettiin siirtää tuonnemmaksi. (Kantakirjaston pöytäkirjat 5.3.1946; 15.4.1946; 16.8.1946.)

Kantakirjastonhoitajaksi valitun Hilikka Tikanmäen oli ryhdyttävä heti valintansa jälkeen saattamaan kirjasto lainauskuntoon. Kirjaston aukioloajaksi määrättiin sunnuntaina kaksi tuntia ja keski- viikkona kaksi tuntia. (Kantakirjaston pöytäkirjat 16.8.1946.) Kantakirjastoa haluttiin heti alusta tehdä tunnetuksi, ja päätettiin, että otettaisiin 200 kappaleen mainoslehtien painos eri koulupiireihin jaettavaksi (Kantakirjaston pöytäkirjat 24.11.1946). Kirjastontarkastajan vierailun jälkeen kirjojen lainausaikaa pidennettiin kahdesta viikosta kuukauteen, ja sakkokatoksi tuli viisi markkaa viikolta (Kantakirjaston pöytäkirjat 3.12.1946). Kiuruvedellä otettiin kirjastontarkastajan lähettämät kiertokirjeet Neuvostoliitolle vihamielisten kirjojen poistamista kirjastoista huomioon kirjoja tilattaessa (Kantakirjaston pöytäkirjat 30.1.1947). Hilikka Tikanmäki otettiin lokakuusta 1947 alkaen vakinaiseksi kantakirjastonhoitajaksi hänen suorittuaan pätevyyden maalaiskuntien kirjastoja varten (Kantakirjaston pöytäkirjat 13.10.1947). Kantakirjaston sääntöihin lisättiin 50 markan takausmaksu vieraspaikkakuntalaisilta ja päätös muistutuskortin lähettämisestä niille, jotka eivät palauta lainojaan ajoissa. Kirjan hinta perittiin laskulla, jos laina ei palautunut muistutuksesta huolimatta. (Kantakirjaston pöytäkirjat 5.9.1947; 21.4.1949.)

Kirjastossa tutustuttiin kirjastotoimiston uusiin mallisääntöihin maalaiskuntien kirjastoja koskien. Säännöt hyväksyttiin sillä muutoksella, että piirikirjastoihin valittiin johtokunnat vasta sitten, kun todellinen piirikirjastotoiminta alkaa. (Kantakirjaston pöytäkirjat 15.4.1946.) Piirikirjastojen perustaminen sivukylille tuli ajankohtaiseksi kirkonkylälle saadun kantakirjaston jälkeen. Tavoitteeksi asetettiin kunnan kaikki kolkat saavuttava lukuharrastuksen elvyttäminen. Piirikirjastoja oli perustettu jo ahkerasti vuoteen 1954 mennessä, ja sellainen löytyi Honkarannasta, Lapinsalosta, Murtomäestä, Remeskylästä ja Luupuviedeltä. Vaatimaton lainausasema löytyi vielä Koivujärveltä. Myöhemmin lainausasemat ja piirikirjastot oli muutettu sivukirjastoiksi, joita oli 1960-luvun alussa

kantakirjaston lisäksi. Kaiken kaikkiaan Kiuruvedeltä löytyi enimmillään 19 sivukirjastoa, joiden lisäksi oli vielä paikallissairaalan ja vanhainkodin laitoskirjastot. (Huovinen 1988, 399.)

Uuden kirjastotalon rakennusohjelma vahvistettiin 15.12.1967, ja rakennuslupa anottiin jo samana vuonna. Rakentaminen päästiin aloittamaan syksyllä 1968. Kiuruveden kirjastotalon pääsuunnittelijana oli arkkitehtitoimisto E. Laitinen Kajaanista. Kunta myönsi kirjastolle merkittäviä määrärahoja, joilla kirjasto pystyi muun muassa hankkimaan huomattavasti lisää kirjoja. Kirjastohenkilökuntaan kuului Kiuruveden ensimmäinen päätoiminen kirjastonhoitaja Maija Jauhiainen sekä kirjastoapulainen Lyyli Rahikainen, kaksi tilapäistä apulaista ja kirjastoautonkuljettaja. (Kiuruveden uusi kirjastotalo on tilava ja ajanmukainen 1969.)

Pitkin 1960-lukua suunniteltu kirjastotalo valmistui vuonna 1969 (Liite 4). Kaikki sivukirjastot lakkautettiin, kun uusi kirjastotalo valmistui. Sivukylät eivät kuitenkaan jääneet ilman kirjastopalveluja, vaan kirjoja alettiin kuljettaa kirjastoautoilla. Muutos oli huomattava vanhaan käytäntöön. Kirjaston tilat laajentuivat viisinkertaiseksi, ja hyötypinta-alaa oli 500 neliötä. Tilat jakaantuivat aikuisten lainausosastoon, lasten osastoon, käsikirjastoon, kerhuhuoneeseen, työhuoneeseen, varastoon, autotalliin ja eteistiloihin. (Huovinen 1988, 398–399.) Kiuruveden uuden pääkirjaston vihkiäiset järjestettiin yhdessä kansalaiskoulun vihkiäisten kanssa 19.4.1970. Vihkiäis- ja juhlapuheen piti tuolloinen opetusministeri Johannes Virolainen. (Koulu- ja kirjastojuhla Kiuruvedellä 1970.)

Pikku hiljaa kirjasto nousi kuntalaisten suosioon. Kirjasto nosti viikoittaisia aukiolopäiviään kahdesta päivästä kolmeen päivään 1960-luvulla. Kaikki arkipäivät saatiin käyttöön uuden kirjastotalon mukana, samoin kuin päätoimisen kirjastonhoitajan virka mahdollistui. Virkaa hoitivat Maija Jauhiainen, Eila Alajuntti, Mirja Paavola, Marja Kokkonen ja Maija Alanne. Myös muuta kirjastohenkilökuntaa saatiin käyttöön. (Huovinen 1988, 399.)

7 UUSIA TUULIA JA TEKNIKKAA: 1970–1999

Kiuruvedellä kirjasto lisäsi palvelujaan ja järjesti erilaisia yleisötilaisuuksia 1970-luvulla. Lisäksi satutuntien pito sai seurakseen musiikkikirjastoiminnan. Toinen kirjastoauto saatiin vuonna 1974, mikä nosti Kiuruveden läänin kärkipäähän kirjastoautojen hankkimisessa (Liite 5). (Huovinen 1988, 399.)

7.1 Kirjastoautoja ja tilanahtautta

Kiuruveden vuonna 1969 valmistunut kirjastotalo alkoi pikku hiljaa käydä ahtaaksi, ja lisätilan tarve oli suuri 1970-luvun lopulla. Kirjastoon suunniteltiin laajennusta, johon tulisi työhuonetilat, toinen kirjastoauton autotalli, musiikkiosasto, aikuisten tietokirjaosasto sekä tutkijanhuoneita ja muita erikoistiloja. Kirjastonkäyttö oli lisääntynyt huomattavasti, sillä aukioloaikoja pidennettiin ja pääkirjasto piti oviaan avoinna 45 tuntia viikossa. Kirjastolla oli viisi päätoimista virkaa vuonna 1979. Seuraavana vuonna saatiin kaksi uutta autonkuljettajan virkaa uuden kirjastoauton myötä. Samalla kouluilta lakkautettiin oppilaitoskirjastot, joiden palvelut siirrettiin kirjastoautoille. (Kirjastotalon laajennus jo lähiaikoina tavoitteena 1979.) Kirjastoamanuenssin virkaa hoiti väliaikaisesti pari vuotta kirjastoapulainen Lyyli Rahikainen aina eläkkeelle siirtymiseensä asti vuoteen 1980 (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 13.8.1979).

Kirjavälitys Oy lopetti kustantajien yhteisvarastoluettelon toimittamisen kirjamuotoisena 1970-luvun lopulla. Kiuruveden kirjasto päätti tutustua uuteen mikrofilmijärjestelmään, joka todettiin käyttökelpoiseksi. Lukulaite maksettiin varsinaiseen av-aineistoon varatusta määrärahasta. (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 13.10.1978.) Uuden lainajakortin kirjoittamisesta alettiin periä maksua kaksi markkaa, koska jotkin asiakkaat hukkasivat korttinsa usein tai pyysivät kotiin jääneen tilalle uuden (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 26.2.1980). Kunnankirjastonhoitaja Marja Kokkonen erosi virastaan vuonna 1980. Kirjastonhoitajan viran lisäksi avoimeksi julistettiin kirjastoapulaisen ja kirjastoamanuenssin virat. Kirjastoamanuenssi Maija Alanne valittiin väliaikaisesti kunnankirjastonhoitajaksi siltä varalta, että virka ei täytyisi heti. (Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 5.5.1980.)

Laitoskirjasto sai kunnalliskodin lisäksi toisen toimipisteen terveyskeskuksen uusista tiloista 1970-luvun lopulla. Laitoskirjasto palveli sekä terveyskeskuksen että kunnalliskodin sairastosaston poti-

laita. Erkki Pirhonen toimi laitoskirjastonhoitajana. Aikaisemmin terveyskeskuksessa oli ollut lainattavissa vain kirjaston siirtokokoelmasta. (Terveyskeskuksessa avattiin kirjasto 1978.) Kiuruveden kunta oli yksi harvoista maalaiskunnista, joissa oli käytössä kaksi kirjastoautoa 1980-luvun alussa. Tämä näkyi myös lainauksissa, sillä lähes puolet lainauksista tehtiin kirjastoautoista. Vuosittain jokainen kiuruvetinen teki keskimäärin 20 lainausta. Uusi aikaisempaa suurempi kirjastoauto sai nimekseen Kellokas (Liite 5). (Kiuruvesi sai uuden kirjastoauton 1982.)

Lainausosastonhoitajan virkaa hoitamaan valittiin kirjastonhoitaja Virve Vihijärvi vuonna 1982. Samaan aikaan Aino Pennanen hoiti kirjastoamanuenssin virkaa väliaikaisesti, sillä päteviä hoitajia ei ollut. (Virve Vihijärvi lainausosastonhoitajaksi 1982.) Kirjastonhoitaja Maija Alanteen kyllästyttyä virkaansa ja hänen siirryttyä lainausosaston hoitajaksi, kirjasto jäi vaille kirjastonhoitajaa. Syynä Alanteen päätökseen oli kirjastonhoitajan huono palkka ja kirjaston aseman yleinen heikkeneminen. Kirjaston resurssit kun riittivät vain normaalin lainausrutiinin hoitamiseen, vaikka sen olisi pitänyt hoitaa koko kunnan tietohuolto. (Maija Alanne kyllästyi 1984.) Kiuruveden kirjastolautakunta valitsi kirjaston lainausosastonhoitajan virkaan kirjastonhoitaja Maija Alanteen ja kirjastoamanuenssin virkaan kirjastonhoitaja Aira Kärkkäisen vuonna 1984 (Kirjastovirkoja täytettiin Kiuruvedellä 1984).

Kirjastonhoitajan virka oli useampaan otteeseen auki, mutta ilman tulosta. Osa hakijoista jopa perui hakemuksensa ja ilmoitti syyksi henkilökunnan vähyyden ja suuren lainausmäärän. Pääsyynä pidettiin kuitenkin työmäärään nähden huonoa palkkaa, kun palkka määräytyi kunnan asukasluvun mukaan. (Uusiksi meni 1985.) Lopulta kunnanhallitus esitti valtuustolle kirjastonjohtajan viran perustamista, joka korvaisi kunnankirjastonhoitajan virkanimikkeen (Kirjastolle johtaja 1985). Kirjastonjohtajan virka ei sekään kuitenkaan tuntunut kiinnostavan hakijoita, sillä vasta vuonna 1987 saatiin kaksi sellaista hakijaa, jotka eivät vetäneet hakemustaan pois. Osastonhoitajan virkaan valittiin Marja Kokkonen ja kirjastovirkailijan virkaan Teuvo Piippo. (Kirjastonjohtajan virkaa haki 2 1987.) Elokuun alusta kirjastonjohtajan virkaa valittiin hoitamaan Kauko Maskulainen (Kirjastonjohtaja Kauko Maskulainen 1987).

Määrärahojen supistaminen näkyi Kiuruveden kirjaston toiminnassa kahdella hyvin konkreettisella tavalla vuonna 1986. Ensinnäkin heti alkuvuodesta jouduttiin aukioloaikoja supistamaan kolmanneksella eli kuudellatoista viikkotunnilla. Toisekseen talousarvioon varattiin rahat kahdeksaan virkaan, kun virkoja kirjastossa oli kaikkiaan yhdeksän. Henkilösupistusten vuoksi kirjasto menetti syksyllä myös harjoittelijoiden pito-oikeudet eli harjoittelijakirjaston aseman, jonka se oli saanut

kouluhallitukselta vuonna 1971. (Kunnan kirjasto menetti harjoittelijaoikeudet 1986; Kiuruveden kirjaston aukioloaika kutistuu 1986.)

Kirjaston tilantarve ei ollut ratkennut autotallin saneeraamisella työhuoneiksi, sillä työtilat ja lasten osasto olivat alkaneet käydä ahtaiksi. Myös musiikkiosasto oli edelleen vailla omia tiloja. Näin ollen lääninhallitus suoritti yhdessä kirjastolautakunnan kanssa tutkimuksen kirjaston laajennustarpeesta 1980-luvun puolella välissä. (Kirjaston laajennustarve tutkitaan 1985.) Muutamaa vuotta myöhemmin suunnittelutyöryhmä pohti kirjaston saneeraamisen ja laajentamisen tai kokonaan uuden kirjaston rakentamisen välillä. Selvää oli, että tilat eivät tulisi vastaamaan tulevaisuuden tarpeita ja tiedon saannin edellytyksiä, kuten lainaustoiminnan siirtämistä atk-järjestelmään tai lisääntyvään musiikin kuunteluun tarvittavia tiloja. Uusista palvelumuodoista ja näyttelytiloista oli myös pula. (ATK:sta apua palveluihin 1988.)

7.2 Kulttuuritalon suunnittelua

Ensimmäinen rakentamishankesuunnitelma uudelle kirjastolle tehtiin vuosille 1992–1993, ja tarkoituksena oli aloittaa suunnittelutyöt vuoden 1990 alusta. Suunnitelmissa oli tuolloin kirjasto-kulttuuritalo, joka rakennettaisiin niin sanotulle Suojan alueelle. Tontilla sijaitsi Suojan talo, joka olisi pitänyt purkaa uuden kirjasto-kulttuuritalon tieltä, eikä tämä miellyttänyt kulttuurilautakuntaa. Kirjasto-kulttuuritaloon suunniteltiin kirjastolle valtaosaa neliöistä ja kansalaisopistolle opetustiloja kirjaston yhteydestä. Yhteiseen käyttöön tulisi auditorio ja kulttuuriväelle kotiseutuarkistotilaa. (Anttonen 1989.) Uuden talon rakentaminen siirtyi 1990-luvun alussa kunnan budjetissa entisistä suunnitelmista kolmella vuodella eteenpäin vuosille 1995–1996. Valtion tekninen tutkimuslaitos piti Suojan talon peruskorjausta kirjasto-kulttuuritalon käyttöön kohtuuttoman kalliina. (Jaakkola 1990.)

Vain vuotta myöhemmin kirjasto-kulttuuritalohankkeen lykkäämisestä puhuttiin jo koko talon rakentamisen peruuntumisesta taloudellisiin kysymyksiin vedoten. Nyt puhuttiin enää kirjaston laajennuksesta. Kaksi vapaana ollutta koulutilaa ja lukion kirjastotarve antoivat kirjastotalo kysymykseen myös lisää huomioitavaa ja tutkinnanpaikkaa. (Pietikäinen 1991.) Kunnan niukka budjetti näkyi myös uusien kirjojen määrässä, sillä budjetti ei vastannut kirjojen hinnan nousua. Säästökohteeksi mietittiin lisäksi vanhainkodin kirjaston lakkauttamista. Kaikesta huolimatta kirjastoautojen käyttäjämäärä ja lainaukset olivat kasvussa musiikkiäänitteiden ja lehtien lainauksen ansiosta. C-kasetit ja CD-levyt korvasivat lopulta LP-levyt. (Pietikäinen 1992.)

Uuteen atk-järjestelmään kirjasto siirtyi vuonna 1993, minkä myötä tilatut kirjat ja karhut saatiin lähtemään nopeammin eteenpäin ja kirjojen kierto nopeutui. Kirjastossa uskottiin, että uuden järjestelmän myötä myös ruuhkat tiskillä vähenisivät ja asiakkaiden opastamiselle jäisi enemmän aikaa. Asiakkaat saivat lisäksi uudet kirjastokortit. (Kirjastonjohtaja Kauko Maskulainen 1993.)

Kirjastonjohtaja Kauko Maskulainen jäi virkavapaalle syksyllä vuonna 1994. Syynä virkavapaalle oli se, että kirjamäärärahoja ja palkkupuolen menoja leikattiin siinä määrin, että palveluista ei ha-
luttu tinkiä. Kirjastohenkilökunta tuli siihen päätökseen, että kirjastonjohtaja jää virkavapaalle. Samalla Maskulainen jäi pois myös kulttuurisihteerin ja lautakunnan sihteerin tehtävistä. (Koska palveluista ei voi leikata 1994.) Maskulaisen palkaton virkavapaus jatkui. Hallinnolliset tehtävät tuona aikana otti hoitaakseen kansalaisopiston rehtori Leena Penttinen, kunnes kirjastonjohtaja pyysi eroa virastaan vuoden 1996 lopulla. (Kirjastonjohtajan virkavapautta jatkettiin 1995; Myös toinen kirjastoauto poistuu käytöstä 1996.)

Jälleen vuonna 1994 keskusteltiin Kiuruveden kulttuuritalon kohtalosta. Suojan talon lisäksi vaihtoehdoiksi oli noussut niin sanottu Ruotsalaisen tontti, Runnin konepajan saneeraus ja uutena Elon kiinteistö. (Paananen 1994.) Kiuruveden sivistys- ja vapaa-aikalautakunta esitti, että uusi kirjasto-kulttuuritalo merkittäisiin kaupungin uuteen toteuttamisohjelmaan vuodelle 1998. Lautakunnan arvion mukaan vanhan kirjaston laajentaminen olisi maksanut yhtä paljon kuin uuden rakentaminen. (Viiden palvelualueen yhteinen budjettiesitys Kiuruvedellä 1994.)

Kirjaston ensimmäinen asiakkaille varattu tietokone Internetin selailuun saatiin maaliskuussa vuonna 1996. Tietokoneelle varattiin aika etukäteen, ja asiakas sai käyttää konetta yhden tunnin päivässä kolmena kertana viikossa. Väärinkäytösten estämiseksi kirjastokortti jätettiin tiskille Internetin käytön ajaksi. Käyttäjiä riitti alusta alkaen laidasta laitaan, mutta suurin käyttäjäkunta oli nuoret pojat. (Kiuruvesi löytyy tietoverkoista 1996.)

Kirjastoautoista toinen jouduttiin säästösyistä lakkauttamaan kesällä 1997, ja kirjastoautokäyntejä kyläkouluilla karsittiin. Kirjastoauton lakkauttaminen näkyi myös pääkirjaston lainausmäärien puuttamisena ja uutuudet sekä varaukset kiersivät hitaasti. Laitoskirjastonhoitajan jäädessä eläkkeelle ei paikkaa enää täytetty. Terveyskeskuksen ja Virranrannan kirjastot hoidettiin kirjaston ja laitosten henkilökuntien yhteistyöllä. (Kirjastoauton myynti näivetti maaseudun kulttuuritarjontaa 1997; Pulkkinen 1997.)

Kiuruveden kirjastonjohtajan, lähes kolme vuotta täyttämättä olleen viran, talous- ja henkilöstöasioita siirtyi hoitamaan osastonjohtaja Marja Siponen huhtikuussa vuonna 1999. Kirjaston kirjas-to- ja tietopalveluista vastaaminen kuului myös Siposelle. Virkaa hoiti aiemmin oman virkansa ohella kansalaisopiston rehtori. (Nenola 1999.) Samana vuonna suunniteltiin kirjaston peruskorjauksen alkavan, vaikka vuosia aiemmin peruskorjausta oli pidetty kannattamattomana (Sivistys ja vapaa-aika lautakunta ylitti raamit 600.000 mk:lla 1997).

7.3 Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakko

Ylä-Savon alueen kirjastot allekirjoittivat yhteisen kirjastoverkon perustamissopimuksen 3.1.1991. Kirjastoverkkoon liittyivät Kiuruveden kirjaston lisäksi Iisalmen, Lapinlahden, Sonkajärven ja Viemäen kirjastot. Viimeisimpänä verkkoon liittyi Pielavesi ja Keitele niin, että kirjastoverkossa oli mukana kaikki Ylä-Savon kunnat vuonna 1994. Kirjastoverkon pani alulle kirjastojen tarve saada automaattinen lainausjärjestelmä, mutta kustannussyistä ainoa mahdollisuus oli hankkia järjestelmä kimpassa. Vanhan kortistosysteemin tilalle saatiin uusi täysin atk-pohjainen kirjastojärjestelmä, ja näin syntyi Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakko. Kirjastoverkko sai nimensä Sonkajärven kirkonkylän nimityksestä, ja kirjastojen yhteistyön aloitti ensimmäisenä Sonkajärvi ja Iisalmi keskenään. Silloisen Kuopion lääninhallituksen voidaan katsoa olleen aloitteentekijänä Rutakko-verkon perustamisessa. (Nenola 2011; Ylä-Savon kirjastojen atk-verkko laajentaa reviiriään 1995; Tuomainen 1991; Ylitalo 1991.)

Käytännössä kirjastoverkko mahdollisti alueen kirjastojen käyttää toistensa aineistoja, kirjastojen käyttäjien palvelu parani ja kunnat pääsivät tarpeellisiin kustannussäästöihin. Kirjastoverkon nähtiin myös tarjoavan tulevaisuudessa jatkokehittelymahdollisuuksia esimerkiksi liittymiseen valtakunnallisiin tietojärjestelmiin ja kirjastojen erikoistumiseen. Rutakko-kirjastoverkko oli Suomen ensimmäisiä kirjastokimppoja Oulun seudun OUTI-kirjastojen ja Rovaniemen Lapin kirjaston ohella sekä ensimmäinen standardeihin perustuva järjestelmä koko maassa. Ylä-Savon kirjastoille saatiin näin myös yhteinen aikakauslehtien varastointisuunnitelma, jota alettiin hyödyntää vuoden 1991 alusta. Aikakauslehtien varastointi hajautettiin eri kirjastoille. Internet-verkkoon alueen kirjastot liittyivät 1990-luvun lopulla, jolloin asiakas pystyi Internetin välityksellä hoitamaan samoja asioita kuin aiemmin kirjastosta käsin, kuten tekemään varauksia ja uusimaan lainoja. Kirjahaun pystyi nyt laajentamaan kaikkiin kirjastoverkon kirjastoihin. (Ylitalo 1991; Nenola 1991; Ylä-Savon kirjastoverkko Internet-aikaan 1997; Nenola 2011.)

8 UUDEN VUOSITUHANNEN HAASTEET: 2000–2011

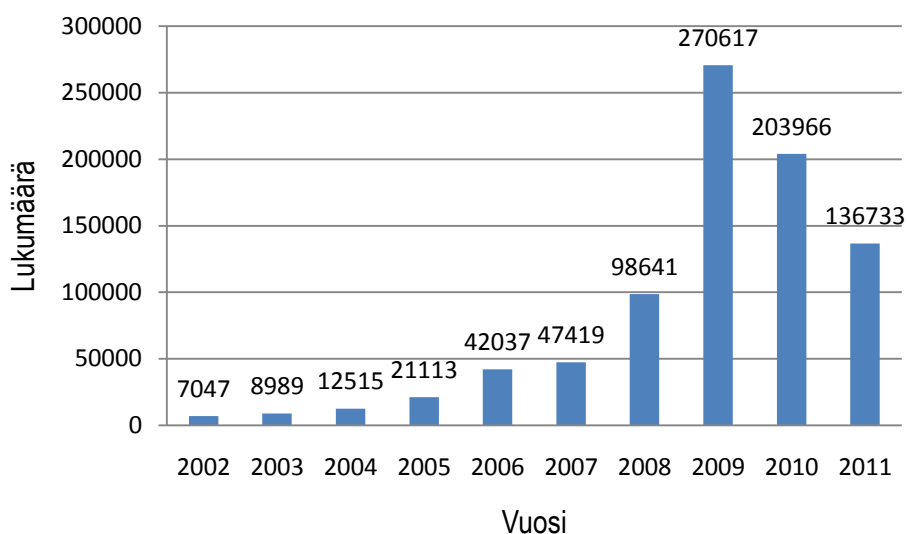
Kiuruveden kaupunginkirjasto kuuluu sivistyslautakunnan alaisuuteen, jonka toiminta-ajatuksena vuosituhanen alussa oli, että kiuruvetiset viihtyisivät hyvin kotipaikkakunnallaan ja voisivat harastaa monipuolisesti sekä kehittää itseään kohtuullisin kustannuksin. Sivistys- ja vapaa-aikapalvelut tuottavat lisäksi kuntalaisten omatoimiseen itsensä kehittämiseen tähtäviä palveluita. Palveluiden tuottaminen tapahtuu avoimessa ja joustavassa kansainvälisessä, alueellisessa ja paikallisessa yhteistyössä muiden palveluita tuottavien yksityisten ja yhteisöjen kanssa. (Kiuruveden kaupunki 2000.)

8.1 Rutakko 2000-luvun alussa

Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakossa siirryttiin luetteloinnin osalta tietokoneaikaan 2000-luvun alussa. Tämä tarkoitti alussa luetteloinnin nostamista tietokoneille, ja tarkoituksena oli saada valmiita luettelointitietoa. (Nenola 2000.) Muutaman vuoden kuluttua kirjastojen asiakkaiden aineistotietokantaa täydentämään saatiin verkkopalvelu nimeltä IntroActive. Tämä maksuton verkkopalvelu tuli helpottamaan asioimista kirjastossa. Puhelujen ja henkilökohtaisten kirjastokäyntien sijaan osan asioinnista pystyi nyt hoitamaan verkossa kotoa käsin, kuten esimerkiksi kirjojen varaamisen hyllystä. Lainojen uusiminen ja virtuaalisten kirjastohyllyjen tekeminen kuuluivat myös uuden verkkopalvelun tarjontaan. Hyllyvarauksista perittiin euron suuruinen varausmaksu. (Nenola 2005.)

Verkkokäyntien määrä kasvoi huomattavasti Ylä-Savon kirjastoissa 2000-luvun edetessä (Nenola 2010a). Näin myös Kiuruvedellä, kuten kuvioista 3 käy ilmi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011b, hakupäivä 27.5.2012). Verkkopalvelut nousivat erittäin tärkeäksi kirjastopalveluiden käyttökanavaksi, ja niiden kehittämiseen ja käytön opetukseen nähtiin myös olevan tarpeellista panostaa. Lasten netti – verkkopalvelun aloittaminen vaikutti osaltaan verkkopalveluiden käytön kasvuun, ja vuonna 2010 myös nuoret saivat omat nettisivunsa. Rutakko-kirjastojen kehittämiskohdeeksi otettiin nimenomaan lasten ja nuorten kirjastopalvelut vuonna 2009 ja 2010. Verkkopalveluiden lisäksi lapsille ja nuorille tarjottiin kirjavinkkausta ja kirjakurkkausta sekä perusasteen oppilaille kirjastonkäytön opetusta ja luku- ja kirjadiplomien suorittamista. Koululaisille pidettiin lisäksi kirjoittajatyöpaja ja aikuisille kirjavinkkausta. (Nenola 2010a.) Rutakko otti kirjastojen palveluihin

musiikin kuuntelumahdollisuuden Naxos Music Library – palvelun kautta keväällä 2010 (Nenola 2010b).

KUVIO 3. Kiuruveden kaupunginkirjaston verkkokäynnit 2002–2011 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011b, hakupäivä 27.5.2012)

Monia vuosia Rutakko-kirjastojen aineistohankinta oli ollut laskussa, kunnes yleisten kirjastojen valtakunnallisten kirjastotalkoiden talkoorahoilla asiaan saatiin muutos. Kiuruvedellä saatiin kirjastotalkoorahaa ja laatukirjallisuuden ostotukea, joilla tehtiin täydennyshankintoja. Eniten varoilla saatiin kartutettua DVD-kokoelmaa, joka oli myös ollut kovassa suosiossa. (Nenola 2010a.) Pohjois-Savon ELY-keskuksen vuonna 2010 myöntämä kehittämisavustus Pohjois-Savon kirjastoille meni lasten ja nuorten kirjastotoiminnan kehittämiseen ja heidän lukuharrastuksensa edistämiseen. Kiuruveden kaupunginkirjasto sai lisäksi ikäihmisten lukupiirien ja aikuisten kirjavinkkauksen organisointiin varoja, ja tässä hankeyhteistyössä oli mukana koko Ylä-Savon kirjastoverkko. Ikäihmisten lukupiirien tavoitteena oli kirjallisuuden avulla luoda varttuneemmille ihmisille hyvinvointia ja parantaa samalla heidän elämänlaatuaan. (Törmänen 2010.)

Ylä-Savon kirjastojen asiakkaat näkivät, että kirjastopalvelut ovat parantuneet, mutta kirjastoja voitaisiin kehittää vielä yhteisöllisemmiksi. Enemmän toivottiin näytettävien elokuvia ja järjestettävien kirjoituskilpailuja sekä erilaista järjestötoimintaa ja yleisötilaisuuksia haluttiin lisää. Rutakon verkkopalvelua pidettiin selkeänä ja toimivana. Kirjojen lainaus on Ylä-Savossa pysynyt valtakunnan keskitasolla, ja syitä lainausmäärien laskuun etsitään kuntien väkimäärän laskusta. Kuitenkin

äänikirjojen osalta lainausmäärät ovat nousseet ja kirjastoautojen suosio on vankka. Kirjastoissa tiedostetaan, että muuttuvan maailman mukana pysyäkseen on tarjottava myös muita palveluita kuin lainaus. Lapsissa nähdään tulevat kirjastonkäyttäjät. (Ambrusin 2011.)

8.2 Kiuruveden kulttuuritalo

Kirjastotilojen ja auditorion hankesuunnitelmien tekeminen aloitettiin lautakunnan tutustumisella Keski-Suomen eri kirjastoihin ja auditorioihin vuonna 2001 (Kiuruveden kaupunki 2001). Seuraavana vuonna saatiin tehtyä kirjaston ja auditorion rakennussuunnitelma, jossa valmisteltiin eri vaihtoehdot tilojen rakentamiseksi. Valtuusto hyväksyi lopulta ehdotuksen, jonka mukaan kirjasto peruskorjataan ja laajennetaan sekä rakennetaan auditorio. Kirjastotilojen ja auditorion talous-suunnitelman tekeminen aloitettiin, ja siinä rakentamisen aloitus sijoitettiin vuodelle 2005. (Kiuruveden kaupunki 2002.) Hankesuunnitelmaa ei ollut vielä vuonna 2003 tehty, ja opetusministeriö sijoitti kirjasto- ja auditoriohankkeen valtionosuussuunnitelmissa vuodelle 2006 (Kiuruveden kaupunki 2003). Kirjaston ja auditorion suunnittelu jatkui vuonna 2004 muun muassa selvittämällä Ahonpääntien kiinteistön sopivuus käyttötarkoitukseen. Kiuruveden kaupunginkirjaston huonetilojen arvioitu tarve kartoitettiin, minkä pohjalta arkkitehti teki Ahonpääntien ammattikoulun tilojen uudelleenkäyttösuunnitelman. Opetusministeriö siirsi rakennushankkeen valtionavustusta vuodelle 2007. (Kiuruveden kaupunki 2004.)

Kirjasto-kulttuuritalohanke oltiin valmis palauttamaan takaisin valtuuston käsittelyyn vielä loppuvuodesta 2006, mikäli kustannukset olisivat nousseet liian korkeiksi. Huhtikuuksi kaavailtu aikamäärä rakennustöiden aloittamisesta kuitenkin poistettiin. Nyt oli jo selvää, että talo pystytettäisiin entisen ammattikoulun tiloihin, Ahonpääntien kiinteistöön. Hankkeen kustannusarvio jakautui lähes tasan kirjaston ja kulttuuritilojen kesken, ja kirjasto sai valtionosuutta hankkeeseen lähes miljoonan euron verran. (Valtuusto näytti vihreää valoa kirjasto-kulttuuritalohankkeelle 2006.) Tilojen rakentaminen päästiin aloittamaan kesäkuussa vuonna 2007 (Kiuruveden kaupunki 2007). Viimein vuoden 2008 marraskuussa kirjastomateriaalien siirtäminen uuteen kirjastoon saattoi alkaa. Siirtäminen suoritettiin oman henkilöstön avulla ilman ulkopuolista apua. Kirjaston pinta-ala kasvoi 400 neliöstä yli 1200 neliöön. Ensimmäisen kerran yleisö pääsi katselemaan kirjastoa jo 11.1.2009, ja viralliset vihkiäiset pidettiin 1.2.2009 (Liite 4). (Nenola 2008.) Kulttuuritilojen eri toimintojen nimistä käytiin kilpailu, ja voittajiksi valittiin: Kiuruveden kulttuuritalo, Kiurusali ja Kirjasto (Kiuruveden kaupunki 2007).

8.3 Kaupunginkirjaston toiminta uudella vuosituhannella

Kiuruveden kaupunginkirjaston vuoden 2000 tavoitteisiin kuului kiinnittää erityistä huomiota kirjaston kulttuuriperintöä säilyttävään tehtävään. Tätä tavoitetta lähdettiin toteuttamaan indeksoimalla eli tekemällä hakemisto vuodesta 1956 lähtien ilmestyneen Kiuruvesi-lehden artikkeleista. Kotiseutukokoelma asetettiin myös nähtäville Internetiin, ja kirjaston peruskorjaus- ja laajennushankkeeseen varattiin tila kotiseutukokoelmille. Kotiseutuaineistoon haluttiin lisäksi kohdentaa varoja, joten kirjastoon hankittiin kaikki vuonna 2000 ilmestyneet Kiuruvettä koskevat paikallishistoriat ja sukukirjat. (Kiuruveden kaupunki 2000.)

Panostaminen paikallistietouteen ja kotiseutuaineiston kokoamiseen näkyi kirjastossa myös seuraavana vuonna, kun aloitettiin kirjaston kotiseutuaineiston työstäminen Internetiin (Kiuruveden kaupunki 2001). Vuodessa kirjaston kotiseutuaineisto löytyi kokonaisuudessaan Internetistä (Kiuruveden kaupunki 2002). Kirjaston ja kulttuuritoimen kanssa järjestettiin yhteisiä tilaisuuksia, kuten elokuun Kuutamoilta, jossa laulettiin yhteislauluja, ja kirjastolla järjestettiin Kalevalan päivän iltatilaisuus. Muiden tahojen kanssa kirjasto järjesti muun muassa teatterituokion yhdessä Kiuruveden Harrastajateatterin kanssa, ja ala-asteen oppilaiden kirjasesittely oli esillä kirjaston lastenosastolla. Alkuvuodesta kirjasto toteutti asiakaskyselyn palvelun laadusta. (Kiuruveden kaupunki 2001.)

Medialukutaidon opettaminen myös ikääntyville kansalaisille otettiin kirjastossa tavoitteeksi, ja sen toteuttamiseksi kirjasto järjesti senioripäivän, jolloin Internetin käyttöaika oli varattu yli 55-vuotiaille. Heille tarjottiin lisäksi opastusta Internetin käyttöön. Opetusministeriöltä oli haettu rahaa kirjavinkkarikoulutukseen, ja kaksipäiväinen kurssi järjestettiin yhteistyössä opetustoimen kanssa kirjastonhenkilökunnalle ja opettajille. Tästä aloitettiin suunnitelmallinen yhteistyö koulun ja kirjaston kanssa kirjavinkkauksessa ja kirjastonkäytönopetuksessa koululuokille. Tarkoituksena oli laatia kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma, ja koululuokkien oli määrä vieraila kirjastossa. Opettajat pitivät pääosin vinkkaustunteja kouluilla. (Kiuruveden kaupunki 2002.)

Kirjasto otti luettelointipalvelut käyttöön vuonna 2003, ja samana vuonna kirjaston kotisivut uusittiin. Kirjahankintojen painopistealueena oli seuraavana vuonna liiketalouden, markkinoinnin ja taiteen alan kirjallisuus. Opetusministeriön rahoituksen turvin kotiseutukirjailijoista tehtiin Internet-sivut vuoden 2005 aikana. Kirjasto aloitti kotipalvelun kiuruvetisille vuonna 2006. Kotipalvelu oli tarkoitettu niille, jotka eivät itse päässeet asioimaan kirjastossa liikuntaesteiden, näkövammaisten tai

sairauden vuoksi. Kotipalveluasiakkaille vietiin kirjaston aineistoa kerran kuukaudessa. Uusi kirjastoauto aloitti liikennöinnin samana vuonna. (Kiuruveden kaupunki 2003; Kiuruveden kaupunki 2004; Kiuruveden kaupunki 2005; Kiuruveden kaupunki 2006.)

Kirjasto on kehittänyt kirjastolain velvoittamia virtuaalisia ja vuorovaikuttavia verkkopalveluita ja sivistyksellisiä sisältöjä sekä osallistunut kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen tukien aktiivista kansalaisuutta. Kirjasto avasi nuorekkaat ja raikkaat Facebook-sivut keväällä 2011, ja sillä on asiakkaiden käytössä E-Press eli runsas valikoima verkkolehtiä. Koko 2000-luvun alun kirjasto on järjestänyt runsaasti erilaisia tapahtumia, näyttelyitä ja vierailuita yhteistyössä eri tahojen kanssa. Kirjastolla on edessään uuden kirjastojärjestelmän suunnittelu. (Kiuruveden kaupunki 2012.)

Seuraavassa taulukossa on esitetty Kiuruveden kaupunginkirjaston tunnuslukuja vuodelta 2011. Kiuruveden tilastotietoja on verrattu Pohjois-Savon maakunnan ja koko maan vastaaviin tietoihin.

TAULUKKO 1. Kiuruveden kaupunginkirjaston tunnuslukuja verrattuna Pohjois-Savon maakunnan ja koko maan vastaaviin tietoihin vuodelta 2011

Tunnusluku	Kiuruvesi	Pohjois-Savo	Koko maa
Kokoelmat/Asukasluku	10,64	8,69	7,35
Hankinnat/(Asukasluku/1000)	564,38	421,91	411,52
Lehdet/(Asukasluku/1000)	25,45	14,50	15,87
Poistot/Kokoelmat	2,01%	5,60%	6,67%
Kokonaislainaus/Asukasluku	19,40	18,66	18,22
Fyysiset käynnit/Asukasluku	14,40	11,47	9,87
Lainaaaja/Asukasluku	39,46%	40,76%	39,19%

Kiuruveden kaupunginkirjasto on ollut lähes kaikissa taulukon 1 esittämässä tunnusluvussa Pohjois-Savon maakunnan ja koko maan lukujen yläpuolella vuonna 2011. Ainoastaan poistoja on tehty kokoelmista suhteessa vähemmän, ja lainaajien osuus suhteutettuna asukaslukuun jää vain hieman alle maakunnan keskiarvon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011a, hakupäivä 27.5.2012.)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli löytää vastauksia Kiuruveden kirjastolaitoksen syntyyn ja kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä sekä siihen, mitkä ovat olleet kirjaston historian tärkeimmät käännekohdat aikavälillä 1862–2011. Vastauksia kysymyksiin etsittiin pääasiassa Kiuruveden kaupunginkirjaston arkistossa sijaitsevista pöytäkirjoista, vuosikertomuksista ja lehtiartikkeleista sekä erilaisista Kiuruveden pitäjää ja Suomen yleisiä kirjastoja koskevista teoksista. Työtä on pohjustettu Suomen yleisten kirjastojen historialla ja Kiuruveden pitäjän historialla vuosilta 1862–2010. Kirjaston historia on jaettu neljään lukuun eli aikakauteen, joiden ajanjaksojen laajuus vaihtelee kirjaston toiminnan aktiivisuuden mukaan.

Kiuruveden kirjaston historian ensimmäisellä tarkasteluajankohdalla, joka sijoittuu 1800-luvun viimeisille vuosikymmenille, kerrotaan kirjaston syntyvaiheista. Lahjoituksin perustettu kirjasto Kiuruvedelle oli seurakunnan kirjasto, josta kaikki halukkaat saivat lainata ilmaiseksi. Seurakunta oli itsenäistetty vuonna 1862, ja samalla Kiuruvedestä tuli pitäjä. Kiuruveden kirjaston perustaminen seurakunnan toimesta ei ollut ollenkaan ajalle tavatonta, sillä 1860-luvun alussa kirjasto ja seurakunta olivat toisistaan erottamattomia. Kirjastot syntyivät tuolloin kirkkoherrojen vaikutuksesta. Kirjastotoiminta Kiuruvedellä alkoi vilkkaana, mutta tyrehtyi kirjojen vähyyden vuoksi. Kiuruvedellä kiusanneet nälkävuodet vaikuttivat myös kielteisesti kirjaston kehittymismahdollisuuksiin. Kirjasto siirtyi myöhemmin useamman kerran ja toimi 1800-luvun lopulla uudella koulutalolla. Suomen papiston vastuu kirjastoista väheni 1800-luvun lopulla, ja kirjastot siirtyivät kansakouluille, kuten myös Kiuruvedellä kävi. Pikku hiljaa kiinnostus kirjastoa kohtaan nousi uudestaan, ja useimmat kylät Kiuruvedellä saivat oman kirjaston.

Historiaosuuden toinen luku kattaa jo huomattavasti pidemmän aikavälin sijoittuen vuosille 1900–1969. Tämän luvun alaluvut käsittelevät aikaa maailmansotien välillä ja jälkeen, joihin aikavälin merkittävimmät tapahtumat sijoittuvat. Maailmansotien välisenä aikana Suomessa puhuttiin kansankirjastoista, ja vuoden 1928 Kansankirjastolain myötä valtion määrärahat kirjastolle nousivat. Kiuruvedellä kirjastolaki ei tuonut muutosta hitaasti kehittyvään kirjastotoimeen, eikä kunnan asenne kirjastoa kohtaan ollut kehuttava. Suomessa kirjastot saivat myös omia johtokuntia johtamaan kirjaston toimintaa. Kirjastojen tilat olivat epäkäytännöllisiä ja ahtaita, ja kirjastoilla oli käytössä useita eri lainausjärjestelmiä. Kiuruveden kunnallislautakunta teki vuonna 1937 esityksen

kantakirjaston perustamisesta, ja kantakirjaston mallisääntö hyväksyttiin vuonna 1939. Ensimmäinen Kiuruveden kunnankirjaston johtokunnan kokous pidettiin vuonna 1939. Kiuruveden kunnan peltoala kaksinkertaistui maailmansotien välisenä aikana, ja Kiuruvesi oli 1930-luvulla koko Ylä-Savon peltorikkain alue. Kuntien välinen yhteinen toiminta vilkastui 1950- ja 1960-luvuilla.

Sodan jälkeen Suomessa oli tuhoutunut kirjastorakennuksia, mikä verotti kirjahankintavaroja. Kirjastoista tuli lisäksi poistaa Neuvostoliiton vastaiseksi katsotut teokset. Kiuruvedellä vasta jatkosodan loputtua kunnankirjasto saattoi aloittaa toimintansa, ja kirjojen hankinta turvautui lähinnä lahjoituksiin, koska kirjojen saanti muuten oli vaikeaa. Kirjastojen tilanne alkoi normalisoitua valtakunnallisesti 1950-luvulta lähtien, ja lainaukset lähtivät nousuun. Kiuruvedellä kirjastoa ei käytetty vielä sodan jälkeen paljon, mutta myös siellä lainaajien ja lainausten määrä lähti pikku hiljaa nousuun. Uusi kirjastolaki tuli voimaan vuonna 1961, joka edesauttoi kunnallisten kirjastojen kehittymistä. Suomeen syntyi todellinen yleinen kirjastolaitos. Kiuruveden kirkonkylälle saadun kantakirjaston jälkeen tuli ajankohtaiseksi perustaa sivukylille piirikirjastoja. Uusi kirjastotalo saatiin vuonna 1969, ja sivukirjastot lakkautettiin. Kirjastoautot hoitivat sivukylien kirjastopalvelut. Maatilojen määrä oli noussut huomasti sodan jälkeen Kiuruvedellä, mutta yhteiskunnan muutos ja teollistuminen vähensivät maatilojen määrää 1960-luvulta alkaen.

Kolmas luku kertoo Kiuruveden kirjaston vaiheista vuosina 1970–1999. Tuon ajanjakson alkua Kiuruvedellä kuvasi huomattavasti lisääntynyt kirjaston käyttö. Tämä oli myös valtakunnallinen suuntaus. Kirjastotilat olivat kuitenkin käyneet ahtaiksi Kiuruvedellä. Kirjasto oli lisäksi pitkään ilman kirjastonhoitajaa, koska virkaa ei saatu täytettyä. Lopulta perustettiin kirjastonjohtajan virka, joka saatiin lopulta täytettyä. Kunta alkoi leikata määrärahoja 1980-luvulla, mikä ei tehnyt kirjastolle hyvää. Esimerkiksi aukioloaikoja jouduttiin supistamaan. Tiukkojen säästöjen keskellä kirjasto siirtyi uuteen atk-järjestelmään, ja kirjastonjohtaja erosi tehtävästään. Lopulta Kiuruveden toinen kirjastoautoista jouduttiin lakkauttamaan. Lama-aika vaikutti koko Suomessa kirjastojen saamiin valtionosuuksiin. Kiuruvedellä aloitettiin uuden kulttuuritalon suunnittelu 1990-luvulla, jossa kirjastolle oli varattuna omat tilat. Kirjasto liittyi Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakkoon vuonna 1991, ja Kiuruvedestä tuli kaupunki vuonna 1993.

Uudelle vuosituhannele päästään viimeisessä luvussa, jossa kirjaston historiaa tarkastellaan vuosina 2000–2011. Valtakunnallisesti vuosituhanneksen alussa aloitettiin panostaminen kirjaston rooliin ja tiedon saatavuuteen jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Tämä näkyi myös kirjastoverkko Rutakon alueella kehittymisenä ja panostamisena verkkopalveluun, mikä johti kasvavaan

verkkokäyntien määrään. Suomen kirjastoissa kirjojen lainaus oli alkanut vähentyä, mitä selitettiin osaltaan Internetin käytön lisääntymisellä. Kiuruveden kaupunginkirjaston panostuksia 2000-luvun alussa oli luettelointipalveluiden käyttöönotto, kirjaston kotisivujen uusiminen, kotipalvelun aloittaminen ja uuden kirjastoauton hankkiminen sekä panostaminen paikallistietouteen ja kotiseutuaineiston kokoamiseen. Uusi kirjasto-kulttuuritalo valmistui vuonna 2008, ja kirjastolla on edessään uuden kirjastojärjestelmän suunnittelu aivan lähitulevaisuudessa.

10 POHDINTA

Kiuruveden kaupunginkirjasto täyttää 150 vuotta vuoden 2012 heinäkuussa, minkä johdosta tämä opinnäytetyö on saanut alkunsa. Keväällä 2011 aloitettu työ pyrkii kuvaamaan Kiuruveden kirjastolaitoksen tärkeimpiä ja keskeisimpiä vaiheita sen koko historian ajalta eli vuosilta 1862–2011. Kirjaston historiasta ei ole aiemmin kirjoitettu, mutta Viljo Huttusen kokoama katselmus kirjaston historiasta 125-vuotisjuhlavuotta varten löytyy vuodelta 1987.

Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut löytää vastauksia Kiuruveden kirjaston syntyyn ja kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä sekä kartoittaa tärkeimmät käännekohtat koko sen historian ajalta. Tutkimus on pääasiassa historiallis-kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, sillä työssä on pyritty tekstien ymmärtämisen kautta löytämään tulkinta historiasta ja historian tutkimuksessa tutkimusta tehdään yleensä kirjallisesta aineistosta. Kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusotetta on käytetty koottaessa erilaisista luvuista muun muassa kuvioita. Vastauksia tutkimukselle asetettuihin kysymyksiin on löydetty tutkimalla Kiuruveden kaupunginkirjaston arkiston pöytäkirjoja, vuosikertomuksia ja lehtiartikkeleita sekä erinäisiä kirjallisia teoksia.

Historiantutkimuksen tekeminen aloittelijalle on ollut haastavaa. Alussa vaikeinta oli hahmottaa työn laajuus ja ymmärtää, kuinka helppoa oli takertua liian pieniin yksityiskohtiin suhteutettuna käytettävissä olevaan aikaan ja työn luonteeseen saada aikaan yleiskuvaus tärkeimmistä tapahtumista. Tämän vuoksi aikatauluissa pysyminen tuotti paikoin ongelmia. Toisaalta aikataulutusta oli vaikea tehdä etukäteen, koska lähdemateriaalien kartoittaminen vei yllättävän suuren osan ajasta. Työtä helpotti jatkuvan kirjoittamisen taktiikka, jossa tein muistiinpanoja ja jopa valmista tekstiä jo lähteitä läpi käydessä. Käytettyjen lähdemateriaalien rajaaminen kaupunginkirjaston arkistomateriaaliin ja muutamiin kirjallisiin teoksiin oli hyvä ratkaisu. Pois laskuista jäivät siis esimerkiksi haastattelut ja muiden arkistojen, kuten kaupungin ja seurakunnan, läpikäyminen.

Työn aihe ja koko prosessi sinällään oli haasteellinen, vaativa ja opettavainen. Kiuruveden kaupunki ja sen kirjasto eivät olleet minulle entuudestaan tuttuja, vaikka kotipaikkani sijaitsee vain 100 kilometrin päässä Pohjois-Pohjanmaalla. Nyt pääsin tutustumaan aivan uusiin maisemiin. Toisaalta pidän etuna sitä, että kaikki oli minulle uutta, jolloin en voinut opinnäytetyöprosessin aikana ottaa liian henkilökohtaista tai puolueellista asemaa. Aiemman kirjoitetun historian puut-

tuminen antoi myös samanlaisen etulyöntiaseman eli kaikki lähestymistavat olivat avoinna. Työ opetti Kiuruveden kirjaston ja pitäjän historian lisäksi sen, että Suomen yleisten kirjastojen vaiheet ovat ainakin Kiuruvedeen verrattuna noudattaneet hyvin samanlaista kaavaa. Valtakunnalliset päätökset ovat näkyneet myös pienissä pitäjissä. Opinnäytetyö prosessina on opettanut kärsivällisyyttä ja pitkäjänteisyyttä, ja tarkasta luonteesta olen kokenut olleen hyötyä.

Työ on aina tekijänsä näköinen, ja näin ollen Kiuruveden kirjaston historiasta on helppo tehdä lisää tutkimusta. Tämä tutkimus antaa hyvin pintapuolisen tarkastelun kirjaston vaiheista pohtimatta sen syvällisemmin syy-seuraussuhteita. Jatkossa, kun uuden historian tekeminen tulee ajankohtaiseksi, voi tarkastelunäkökulman valita tarkemmin. Voisi olla mielenkiintoista esimerkiksi tutkia tarkemmin eri henkilöiden vaikutusta kirjaston vaiheisiin tai ottaa tarkastelun kohteeksi esimerkiksi henkilöstö, palvelut tai asiakkaat. Lähdemateriaaleiksi sopisivat lisäksi erilaiset haastattelut, ja muista arkistoista, kuten seurakunnan ja kaupungin arkistoista, löytyy varmasti uutta tietoa. Tälle tutkimukselle löytyi asetettuihin kysymyksiin vastaukset hyvin valituista lähteistä.

LÄHTEET

Alanen, A. 2011. Suomi on kirjastojen käytön kärkimaa: Kuinka kauan vielä? Hakupäivä 23.8.2011 http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-06-30_001.html.

Ambrusin, J. 2011. Tupa täyteen pullakahveilla. Iisalmen Sanomat 4.3.2011.

Anttonen, T. 1989. Kiuruvesi ryhtyy tuumasta toimeen. Iisalmen Sanomat 8.12.1989.

ATK:sta apua palveluihin. Kiuruveden kirjaston tilasuunnittelu alkaa. Iisalmen Sanomat 11.2.1988.

Autio, S., Katajala-Peltomaa, S. & Vuolanto, V. 2001. Ongelma, oivallus ja onnistumisen ilo. Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa, V. Vuolanto (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 145–155.

Benjamin, J. 2001. A student's guide to history. 8. painos. Boston; New York: Bedford/St. Martin's.

Ekholm, K. 2001. Political Censorship in Finnish Libraries from 1944 to 1946. *Libraries & Culture* 36 (1), 51–57.

Eskola, E. 2009. Yleisten kirjastojen toiminta maailmansotien välisenä aikana. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 290–310.

Hietala, M. 1999. Kirjastojen perustaminen: historiallista taustaa. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Kirjastojen vuosisata: yleiset kirjastot Suomessa 1900-luvulla. Jyväskylä: Gummerus, 9–28.

Hietala, M. 2001. Mitä tutkia ja miten? Teoksessa S. Autio, S. Katajala-Peltomaa, V. Vuolanto (toim.) Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi. Tampere: Vastapaino, 15–28.

Huovinen, L. 1988. Kiuruvesi: 1873–1980. (Ei julkaisupaikkaa eikä julkaisijaa).

Huttunen, V. 1987. Juhlapuhe. Valokopio.

Jaakkola, V. 1990. Esitys Kiuruvedellä: Kirjasto-kulttuuritalo rakenteille jo 1993. Savon Sanomat 15.9.1990.

Järvelin, I. 1998. Kunnankirjastojen toimintaedellytykset ja kirjastontarkastajan rooli kirjastotoiminnan kehittämisessä Kuopion läänin tarkastuspiirissä v. 1921–1961. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kaartinen, M. & Korhonen, A. 2005. Historian kirjoittamisesta. Kirja-Aurora. (Ei julkaisupaikkaa).

Kalela, J. 2000. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, J. 2008. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kantakirjaston pöytäkirjat 1946–1951. Kiuruvesi.

Kirjastoauton myynti näivetti maaseudun kulttuuritarjontaa. Kiuruvesi-lehti 17.9.1997.

Kirjastolautakunnan pöytäkirjat 1979–1982. Kiuruvesi.

Kirjastolle johtaja. Kiuruvesi-lehti 9.10.1985.

Kirjastonjohtaja Kauko Maskulainen: Tilat eivät ole ajanmukaiset. Kiuruvesi-lehti 12.8.1987.

Kirjastonjohtaja Kauko Maskulainen: Uusia kirjastokortteja jaettu jo noin 1 500. Kiuruvesi-lehti 11.8.1993.

Kirjastonjohtajan virkaa haki 2. Kiuruvesi-lehti 4.3.1987.

Kirjastonjohtajan virkavapautta jatkettiin. Kiuruvesi-lehti 6.9.1995.

Kirjaston johtokunnan pöytäkirja, 11.9.1939. Kiuruvesi. Valokopio.

Kirjaston johtokunnan pöytäkirja, 28.10.1940. Kiuruvesi. Valokopio.

Kirjaston laajennustarve tutkitaan. Kiuruvesi-lehti 17.4.1985.

Kirjastostrategia 2010: tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. 2003. Helsinki: Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1.

Kirjastotalon laajennus jo lähiaikoina tavoitteena. Savon Sanomat 22.10.1979.

Kirjastovirkoja täytettiin Kiuruvedellä. Iisalmen Sanomat 1.11.1984.

Kiuruveden kaupunki. 2000. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2000. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2001. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2001. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2002. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2002. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2003. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2003. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2004. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2004. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2005. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2005. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2006. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2006. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2007. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2007. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2011a. Historiaa. Hakupäivä 23.8.2011
http://www.kiuruvesi.fi/Suomeksi/Tietoa_Kiuruvedesta/Historiaa.iw3

Kiuruveden kaupunki. 2011b. Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2011. Valokopio.

Kiuruveden kaupunki. 2011c. Lähi- ja luomuruoka. Hakupäivä 23.8.2011
http://www.kiuruvesi.fi/Suomeksi/Tietoa_Kiuruvedesta/Lahi_ ja_luomuruoka.iw3

Kiuruveden kaupunki. 2011d. Vaakuna ja tunnukset. Hakupäivä 23.8.2011
http://www.kiuruvesi.fi/Suomeksi/Tietoa_Kiuruvedesta/Vaakuna_ ja_tunnukset.iw3

Kiuruveden kaupunki. 2011e. Kiuruveden kaupunkistrategia 2009–2012. PowerPoint-dokumentti.

Kiuruveden kaupunki. 2012. Osavuosikatsaus. Valokopio.

Kiuruveden kirjaston aukioloaika kutistuu. Savon Sanomat 4.1.1986.

Kiuruveden kunnankirjaston toimintakertomukset 1971–1985. Kiuruvesi.

Kiuruveden kunnankirjaston vuosikertomukset 1946–1970. Kiuruvesi.

Kiuruveden uusi kirjastotalo on tilava ja ajanmukainen. Savon Sanomat 9.9.1969.

Kiuruvesi sai uuden kirjastoauton. Iisalmen Sanomat 15.12.1982.

Kiuruvesi löytyy tietoverkoista. Kiuruvesi-lehti 3.7.1996.

Koska palveluista ei voi leikata. Kiuruvesi-lehti 7.9.1994.

Koulu- ja kirjastujuhla Kiuruvedellä. Savon Sanomat 19.4.1970.

Kunnan kirjasto menetti harjoittelijaoikeudet. Kiuruvesi-lehti 24.9.1986.

Lappalainen, J. 2002. Haluatko historiankirjoittajaksi? Suomalaisen kirjallisuuden seuran julkaisuja:895. Helsinki: SKS.

Laukkanen, A., Tikkanen, O. & Winberg, L. 1988. Kylien savut: kotiseututietoa Kiuruvedestä. Kiuruveden kotiseutuyhdistys. (Ei julkaisupaikkaa).

Leväsalmi, A. 1972. Kiuruvesi. Teoksessa E. Kujansivu, M. Öhling, L. Ahmer & M. Lahtinen (toim.) Kotiseutuni: Savo. Kuopio: Suomen Maakuntajulkaisu Oy, 236–243.

Maija Alanne kyllästyi: kirjaston merkitystä ei ole tajuttu. Kiuruvesi-lehti 28.11.1984.

Myös toinen kirjastoauto poistuu käytöstä. Kiuruveden kirjasto jäi ilman päätoimista johtajaa. Iisalmen Sanomat 20.11.1996.

Mäkinen, I. 1999. Heittämällä tulevaisuuteen: kirjastot vuoden 1961 lain jälkeen. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Kirjastojen vuosisata: yleiset kirjastot Suomessa 1900-luvulla. Jyväskylä: Gummerus, 163–214.

Mäkinen, I. 2009a. Kirjastot ennen kansallisuusaatetta: yleisten kirjastojen esihistoria 1800-luvun alkuun. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 13–72.

Mäkinen, I. 2009b. 1800-luvun alkupuoli: kohti kansankirjastoja. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 73–135.

Mäkinen, I. 2009c. Pitäjänkirjastojen läpimurto. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 136–150.

Mäkinen, I. 2009d. Kirjastot sodassa, sota kirjastoissa. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 311–354.

Mäkinen, I. 2009e. 1950-luvun perintö. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 311–354.

Mäkinen, I. 2009f. Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta vuosituhannen vaihteeseen. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 384–453.

Mäkinen, I. 2009g. Kirjasto fennomaanien kansansivistysohjelmassa. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 151–213.

Nenola, P. 1991. Kirjastotoimi suurin menettäjä valtionuudistuksessa. Iisalmen Sanomat 1991.

Nenola, P. 1999. Kiuruveden kirjastonjohtajan tehtäviä osastonhoitajalle. Iisalmen Sanomat 4.3.1999.

Nenola, P. 2000. Lainat Ylä-Savon kirjastoissa hienoisessa laskussa. Iisalmen Sanomat 20.1.2000.

Nenola, P. 2005. IntroActice helpottaa kirjastossa nettiin tottuneiden asiointia. Iisalmen Sanomat 28.8.2005.

Nenola, P. 2008. Kuljetusruljanssi on takana. Iisalmen Sanomat 16.12.2008.

Nenola, P. 2010a. Verkkopalveluiden käyttö kasvoi kirjastoissa rajusti. Iisalmen Sanomat 26.2.2010.

Nenola, P. 2010b. Musiikkia kirjaston verkosta. Iisalmen Sanomat 10.4.2010.

Nenola, P. 2011. Lainaaminen mullistui, kun sama kortti kelpasi. Iisalmen Sanomat 17.1.2011.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011a. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Hakupäivä 27.5.2012 <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-fi/perustilastot.aspx?AreaKey=Y2011T2N263>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011b. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Hakupäivä 27.5.2012 <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/tilasto.aspx?QueryId=57427717-ad8b-fada-8593-e628b01c38b6&RefererUrl=%2ffi-fi%2ftilastohaku.aspx%3fQueryId%3d57427717-ad8b-fada-8593-e628b01c38b6>.

Opetusministeriö. 2001. Kirjastopoliittinen ohjelma 2001–2004. Työryhmän muistio 2001:2. Hakupäivä 23.8.2011

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/kirjastopoliittinenohjelma_2001.pdf?lang=fi.

Opetusministeriö. 2003. Kirjastostrategia 2010: tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1. Hakupäivä 23.8.2011

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi.

Paananen, R. 1994. Apteekin ja Elon purkuajatus jakaa mielipiteitä. Kiuruvedellä henkisen kulttuurin keskus liikekeskuksen tilalle? Iisalmen Sanomat 30.8.1994.

Pietikäinen, L. 1991. Kiuruvedelle ei kirjasto-kulttuuritaloa. Iisalmen Sanomat 13.12.1991.

Pietikäinen, L. 1992. Kirjasto ahkerassa käytössä Kiuruvedellä. Rahanpuute näkyy uutuuskirjojen niukkuudessa. Iisalmen Sanomat 10.2.1992.

Pulkkinen, M. 1997. Rehtori Leena Penttinen: Kiuruveden kirjasto ja kansalaisopisto joutuvat tinkimään. Iisalmen Sanomat 31.10.1997.

Renvall, P. 1983. Nykyajan historiantutkimus. 2. painos. Porvoo: WSOY.

Siponen, M. 2008. Kiuruveden kirjaston historiaa kuvina 1862–2008. PowerPoint-dokumentti.

Sivistys ja vapaa-ajan lautakunta ylitti raamit 600.000 mk:lla. Kirjaston peruskorjaus ja kulttuuritalo-auditorio ohjelmaan v. 2000. Kiuruvesi-lehti 24.9.1997.

Suomen kuntaliitto. 2011. Kuntaliiton ilmastohanke: kokonaisuuden hallinta ja ilmastonmuutos kunnan päätöksenteossa. Hakupäivä 23.8.2011

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/tyy/ilmastonmuutos/ilmastohanke/Sivut/default.aspx>.

Terveyskeskuksessa avattiin kirjasto. Kiuruvesi-lehti 6.9.1978.

Tuomainen, V. 1991. Ylä-Savon yhteinen kirjastoverkosto Rutakko syntyy uuden atk-ohjelman mukana. Savon Sanomat 3.10.1991.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törmänen, J. Ylä-Savon kirjastoille jaettiin messevä rahapotti. Iisalmen Sanomat 1.7.2010.

Uusiksi meni! Kirjastonhoitajaa haetaan jälleen. Kiuruvesi-lehti 26.6.1985.

Valtuusto näytti vihreää valoa kirjasto-kulttuurihankkeelle. Kiuruvesi-lehti 27.12.2006.

Vatanen, P. 1993. The Birth of an Institution: Finnish Public Libraries up to the 1920s. *Libraries & Culture* 28 (1), 35–38.

Vatanen, P. 1999. Sääty-yhteiskunnasta kansalaisyhteiskuntaan: kirjastot amerikkalaistuvat. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Kirjastojen vuosisata: yleiset kirjastot Suomessa 1900-luvulla. Jyväskylä: Gummerus, 29–94.

Vatanen, P. 2009. Modernin suomalaisen kirjastoliikkeen synty. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ, 223–289.

Viiden palvelualueen yhteinen budjettiesitys Kiuruvedellä. Kulttuurisihteerin palkkaukseen ei määrärahoja. Iisalmen Sanomat 28.9.1994.

Virve Vihijärvi lainausosastonhoitajaksi. Kiuruvesi-lehti 20.10.1982.

Werkko, K. 1879. Tietoja ja mietteitä Suomen kansa- ja lastenkirjastoista ynnä lukuyhdistyksistä ja luennoista vuoteen 1875. Jyväskylä.

Ylitalo, R. 1991. Kirjastot näyttävät esimerkkiä. Iisalmen Sanomat 6.1.1991.

Ylä-Savon kirjastojen atk-verkko laajentaa reviiriään. Seuraavaksi Rutakkoon liitetään koulut. Iisalmen Sanomat 12.1.1995.

Ylä-Savon kirjastoverkko Internet-aikaan. Kirjan voi varata näppärästi kotipäätteeltä. Kiuruvesi-lehti 5.11.1997.

LIITTEET

Ensimmäisen kirjastonhoitajan ilmoitus lainausmahdollisuudesta

LIITE 1

ilmoitus

Tämän seurakunnan Lainakirjasto saavat helvettiset lainat kirjasto Lueatseen nulle ehdot Ma kuin kirjaston asetukset määrää.

August Nyland

Kirjastonhoitaja

Alk. 31.62.

M.

Huttunen 1987.

Siponen 2008, PowerPoint-dokumentti.

Pöytäkirja, tehty Kiuruveden kunnankirjaston johtokunnan ensimmäisen kokouksen 11 p:nä 1939.

Sopuissa olivat jäsenet: rouva Syyne Mattson, Kerttu Myröläinen ja Elli Junttonen sekä muusikot Antti Pennanen ja Antti Levisalmi. Puheen oli m. M. Kaurimäen.

1 §
Eritettiin kunnankirjaston puolesta 25/2 1939, jolla alustettiin kunnankirjaston johtokunnan.

2 §
Johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin a. 1939 rouva Antti Pennanen ja vasta puheenjohtajaksi rouva Syyne Mattson.

3 §
Päätettiin jättää kirjasto-asioiden puolesta kassan 200:- kassan puolesta.

4 §
Päätettiin tilata kunnankirjaston ja tiedustella kirjastoja.

Kokouksen puolesta:
Antti Pennanen

Säästöpankin ja Pyhännän kadun talot sekä vuosina 1969 ja 2008 valmistuneet kirjastot LIITE 4

Siponen 2008, PowerPoint-dokumentti; Niinimäki Elli.

Siponen 2008, PowerPoint-dokumentti.

- 1862: Kiuruveden ensimmäinen kirjasto aloitti toimintansa vuoden 1862 kirkonkokouksen myötä.
- 1877: Kirjasto muutti kansakoululle.
- 1885: Kirjasto muutti uuteen koulutaloon.
- 1920: Kirjasto muutti uuteen koulutaloon, jossa opettaja Tyyne Huttunen vastasi kirjojen lainauksesta.
- 1922: Kunnan ylläpitämää kantakirjastoa yritettiin saada aikaan ensimmäisen kerran.
- 1937: Kunnallislautakunta teki esityksen kantakirjaston perustamisesta.
- 1939: Kiuruveden kunnankirjaston johtokunnan ensimmäinen kokous pidettiin, ja kantakirjaston mallisääntö hyväksyttiin.
- 1946: Kantakirjaston säännöt vahvistettiin.
- 1959: Pyhännäkadulla sijainnut entinen vankitupa muutettiin kirjastoksi.
- 1969: Uusi kirjastotalo valmistui.
- 1974: Kirjasto sai toisen kirjastoauton nimeltään Kulkuri.
- 1982: Kirjasto sai uuden kirjastoauton nimeltään Kellokas.
- 1987: Kauko Maskulainen aloitti kirjastonjohtajana.
- 1988: Kirjasto sai kirjastoauto Kiuruttaren.
- 1991: Kiuruvesi liittyi mukaan Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakkoon.
- 1993: Kirjasto siirtyi uuteen atk-järjestelmään.
- 1996: Maskulainen erosi virastaan, ja kirjastoon saatiin ensimmäinen asiakkaille varattu tietokone Internetin selailuun.
- 1997: Toinen kirjastoautoista jouduttiin lakkauttamaan.
- 1999: Osastonjohtaja Marja Siponen otti kirjastonjohtajan tehtävät hoitaakseen.
- 2003: Kirjasto otti luettelointipalvelut käyttöön.
- 2006: Uusi kirjastoauto Kiurukas aloitti liikennöinnin, ja kotipalvelu toiminta aloitettiin.
- 2008: Uusi kirjasto-kulttuuritalo valmistui.
- 2010: Rutakko otti Naxos Music Library-palvelun käyttöön.
- 2011: Kirjasto avasi Facebook-sivut.